

ตำรายาโรคเลือด

วัดบางช้างเหนือ ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม

ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย ๒๕๕๘
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)

Contents

ตำรายาโรคเลือด วัดบางช้างเหนือ	๓
ทะเบียนเอกสาร	๓
เรื่องย่อ	๔
หน้าต้น	๕
ยาผายแก้ลมในกระดุก	๕
ยาพอกแก้ร้อนในเส้น	๕
ลมบาทา พิษมันให้ร้อนในเส้น	๖
ไข้เพื่อกำเดาให้ตัวร้อน	๖
คูอาการไข้	๖
อันว่าเพื่อไข้ ๘ ประการ	๗
ธาตุกำเร็บ	๗
ตำราเลือดทัน	๘
ตำราแป้งคลึงท้อง	๑๓
หน้าปลาย	๑๕
ไข้ดำอืดแดง	๑๕
ไข้ชางแดง	๑๕
ยาแก้ไข้รากสาดแลอิดำอืดแดง	๑๖
ยาแก้ฝีดาษ	๑๖
ยาลองไข้เหนือ	๑๗
ยาปรอออกดำออกแดง	๑๗
ยาแก้พิษ	๑๗
ยาสมุทรจร	๑๘
ยาแก้ระส่ำระส่ายแลคลั่ง	๑๘
ยาแก้ปากมื่ออก คางแข็ง สลบ	๑๙
ยาแก้พิษสำแลง แก้ก้อง	๑๙
ยาแก้ไข้ดำอืดแดง ไข้ประกายดาษ ไข้ประกายเพลิง	๒๐
ยาแก้บิด	๒๐

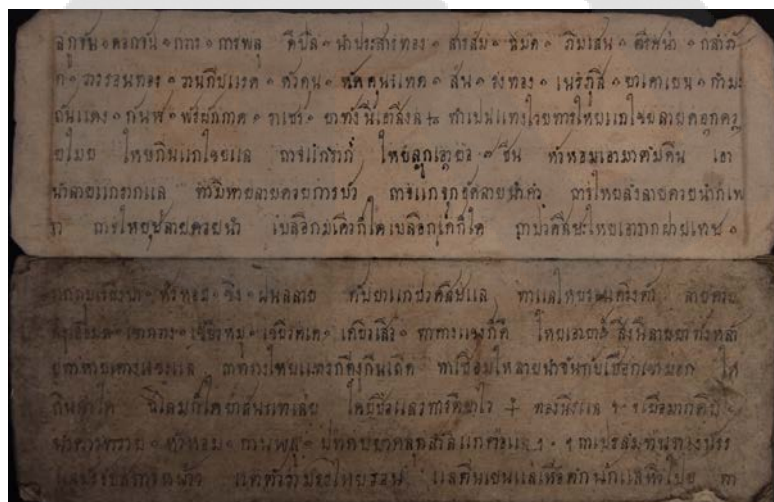
ยาแก้ตกเลือด รากเลือด.....	๒๐
ยาแก้ไข้.....	๒๑
ยาแก้เบาแดง.....	๒๑
ยาแก้แตกอก	๒๒
ยาแก้กาฬ ฝีกาฬ	๒๒
ยาเขียวเบญจรงค์แก้ซางทั้งปวง.....	๒๔
โรคนิทาน	๒๔
ปฐวีธาตุสำแดงโทษ.....	๒๕
อาโปธาตุสำแดงโทษ	๒๕
เตโชธาตุสำแดงโทษ	๒๕
วาโยธาตุสำแดงโทษ	๒๕

ตำรายาโรคเลือด วัดบางช้างเหนือ

ดอกกรัก พยัคศรี^๑

ทะเบียนเอกสาร

1. รหัสเอกสาร (Identifier Number)	NPT006-005.TamraYa
2. ชื่อเรื่อง (Title)	ตำรายา
3. หมวดเรื่อง (Subject)	ตำราเวชศาสตร์
4. สถานที่สำรวจ (Location)	วัดบางช้างเหนือ ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
5. สถานที่ทำสำเนาดิจิทัล (Digitization Location)	วัดบางช้างเหนือ ต.คลองใหม่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
6. วันที่ทำสำเนา (Date)	6 พฤศจิกายน 2556
7. ชื่อผู้สร้าง (Creator)	-
8. ประเภทของเอกสาร (Type)	สมุดไทยขาว
9. จำนวน (Format of original)	1 เล่ม/ 111 หน้า
10. ขนาดเอกสาร (Size of original)	36.5 x 12 x 2 ซม.
11. รูปแบบไฟล์เอกสาร (Digital Format)	image/jpg
12. อักษรที่ใช้บันทึก (Script)	ไทย, ขอมไทย
13. ภาษาที่ใช้บันทึก (Language)	ไทย, บาลี
14. สภาพของเอกสาร (Condition)	ชำรุด ฉีกขาด ไม่ครบเล่ม
15. คำสำคัญ (Keywords)	ธาตุทั้ง 5, ธาตุกำเริบ, ตำราเลือดตัน, การคลอดบุตร, ลูกตายในท้อง
16. ภาพประกอบ (Illustrator)	

^๑ นักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

เรื่องย่อ

สมุดไทยชาวเรื่องตำรายา ฉบับวัดบางช้างเหนือ เล่มนี้ มีสภาพเอกสารค่อนข้างชำรุด บางส่วนฉีกขาดออกจากเล่ม ภายในเล่มกล่าวถึง เรื่องไข้ และยาแก้ไข้ต่างๆ ตำราเลือดทัน ซึ่งกล่าวถึงโรคที่เกี่ยวกับโลหิตโดยเฉพาะโลหิตสตรี เช่น ยาขับเลือดหญิงมีถึงระดู ยาตองขับเลือด ยาแก้อกลูกเลือดมิดก ยารูเลือดเน่าในท้อง เป็นต้น

ในตอนท้ายกล่าวถึง คัมภีร์โรคนิทาน อันเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยโรคที่เกิดจากราตุต่างๆ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ

หน้าต้น

ภาพแรกของเอกสารเล่มนี้ เป็นหน้าสุดท้ายของเอกสาร หน้าแรกจึงเริ่มจากภาพที่สอง เนื่องจากสมุดไทยขาดออกจากเล่ม หน้าแรกที่ยังไม่ต่อเนื่องขาดตอนไป

...ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ดีปลี ๑ น้ำประสานทอง ๑ สารส้ม ๑ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ว่านร้อนทอง ๑ ว่านกีบแรด ๑ หัวคูน ๑ หัสศุณเทศ ๑ สน ๑ รงทอง ๑ เนระพูสี ๑ ยาข้าวเย็น ๑ กำมะถันแดง ๑ กัญชา ๑ พรหมผักกาด ๑ ราชน ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง ทำเป็นแท่งไว้ทานให้แก้ไข้ด้วย(น้ำ)ดอกไม้ ให้กินแก้ไข้แล ถ้าจะแก้ราก ให้เอาลูกยอ ๗ ขึ้น หัวหอมเอามาต้มขึ้น เอาน้ำลายแก้รากแล ถ้ามีหยาละลายด้วยกำนบัว ถ้าจะแก้จุกอืดลายน้ำคำ ถ้าจะให้ลงลายด้วยน้ำกะเพรา ถ้าจะให้ยุบลายด้วยน้ำเปลือกมะเดื่อก็ได้ เปลือกแคก็ได้ ถ้าปวดศีรษะให้เอารากฝ้ายเทศ ๑ รากพุ่มเรียงป่า ๑ หัวหอม ๑ ชิง ๑ ฝนละลายกับยาแก้ปวดศีรษะแล ถ้าแลให้ร้อนครึ่งตัวลายด้วยดีงูเหลือม ๑ เขากวาง ๑ เขียวหมู ๑ เขียวตะเข้ ๑ เขียวเสื่อ ถ้าคางแข็งก็ดี ให้เอายา ๕ สิ่งนี้ละลายยาทั้งหลายทาหายคางแข็งแล ถ้าซางให้แทรกดีงูกินเถิด ถ้าเชื่อมให้ลายน้ำจันทน์กับเชือกเขามวก ให้กินก็ได้ ชโลมก็ได้ อย่าสนเท่เลย ได้ชื่อแล้วท่านตีค่าไว้ ๑ ชั่งทองหนึ่งแล ๖๐๖

เยื่อหมากดิบ ๑ น้ำตาลทราย ๑ หัวหอม ๑ กานพลู ๑ บดกับยาคลุกสาลีแก้คอแล ๖๐๖

ถ้าเป็นลมทันท้องนั้นแลมันจับสะท้านหนาว แต่ตัววามันให้ร้อน แลตื่นเย็นแลเหือดก้นกแลหิวไป หาใครนักรักษาว่า ตาย ท่านให้เอาขมิ้น ๑ กระพังโหม ๑ มะแว้งทั้ง ๒ กระดอม ๑ บอระเพ็ด ๑ แฝกหอม ๑ รากจุกโรหิณี ๑ หัวหมู ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ต้มกินหายแล ๖๐๖

แก้ลมปัจจุบัน เอรากทองแตก ๑ รากนมแมวใหญ่ ๑ อุตพิศ ๑ ทองดี ๑ เจตมูลเพลิง ๑ กัญชาไทย ๑ หัวมันฮิม ๑ ชิง ๑ ข้า ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เทียนดำ ๑ เยาวพานี้ ๑ ยาดำ ๑ พริก ๑ ดีปลี ๑ บดลายน้ำร้อน เอา น้ำผึ้งติดลงกินหายแล ๖๐๖

แก้ลมปัจจุบันน้อยอยู่ดีๆ แลมาล้มลงตายไปก็ตี เอรากพิษนาศน์ ๑ ระย่อม ๑ รากมะรุม ๑ รากชะอม ๑ ฝนด้วยน้ำ ทรายขาวไปหายแล ๖๐๖

ยาผายแก้ลมในกระดูก

ยาผาย^๒แก้ลมในกระดูก เอาชะเอมเทศ ๑ รากทองแตก ๑ หัวหมู ๑ รากไม้เท้ายายม่อม ๑ รากเปล้าใหญ่ ๑ ราก เปล้าน้อย ๑ เจตพังคี ๑ ว่านน้ำ ๑ พริก ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ กระเทียม ๑ เกลือกะดัง ๑ บดลายน้ำร้อนกิน ตามธาตุอันหนัก ธาตุ อันเบา แก้ลมแก้เลือดให้ร้อนแล ๖๐๖

ยาพอกแก้ร้อนในเส้น

ยาพอก^๓แก้ร้อนในเส้น ท่านให้เอาใบคนทา ๑ ใบปรางแดง ๑ ลูกผักชี ๑ ใบเหลียง ๑ ใบกะทกรก ๑ ใบสวาด ๑ โรก แดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ข้าวเหนียว ๑ บดลายน้ำลาย ทาเส้นร้อนหายแล ๖๐๖

^๒ ยาผาย (ยาผายลม) เรียกประเภทยาที่ใช้เป็นยาขับลมหรือยาไล่ลมให้ออกทางทวาร เป็นต้น.

^๓ ยาพอก เรียกประเภทยาที่ปรุงด้วยวิธีนำตัวยาสมาตำพอละเอียด ใส่ผ้าหรือเหล้าหรือน้ำยาอย่างใดอย่างหนึ่งพอให้ยาเปียกแล้วใช้พอกหรือปิดไว้ ที่ปากแผลภายนอก ตรงที่บวมอักเสบหรือฝีแผล เป็นต้น.

ลมบาทา พิชมันให้ร้อนในเส้น

ถ้าลมบาทา พิชมันให้ร้อนในเส้น ให้เอาใบมะค่าไก่ ๑ ใบคอนครองตัน ๑ พรหมมิ ๑ ชิง ๑ พริก ๑ ตีปี้ ๑ บดลายน้ำมะนาวทาใจตื้นหายแล ฯ๐๑

ถ้าลมกร่อนเป็นแต่เท้าขึ้นมา ให้เจ็บท้องแลเจ็บหลัง ทานให้เอาผักแพว ๑ บาท ชิง ๑ บาท รากสลอด ๑ บาท รากรักซ้อน ๑ บาท พริก ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท ดอกตึง ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท ข้าวปลู ๑ บาท การบูร ๑ บาท บดเป็นผงลายน้ำร้อนกินแก้ลมจับฝ่าตีนมือที่ขึ้นมาก็หายแล ฯ๐๑

ใช้เพื่อกำเดาให้ตัวร้อน

สิทธิการิยะ ฯ อันว่าใช้เพื่อกำเดาให้ตัวร้อน ให้คั้ง ให้ละเมื่อละมาย ให้ปวดหัวดังจะแตก ให้กระหายน้ำ แลปากขม ให้รากเหลือง ให้หน้าตาหัวเหลือง ให้เบา ให้หน้าแตกกระแหง ให้สีปากแลฟันแห้ง นอนมิหลับเวลากลางคืน อันว่าเพื่อเสลดนั้น ให้หนาวจนลูกจุกอกเสียงขนหลับไหล ให้กินข้าวมิได้ ให้ปากหวาน ให้ราก ปวดมวดเบาแลหนัก ให้ฝ่าตีนฝ่ามือเป็นเหน็บ ฯ

ดูอาการใช้

อันว่าใช้เพื่อเสลดนั้น ให้ตัวร้อน ให้ปวดหัวจะแตก ให้กระหายน้ำ ให้หน้าแลตัวแดง เบาเหลือง ให้หน้าแตกเป็นระแหง ให้สีปากแห้ง ให้ลงท้องแล ฯ๐๑

อันว่าใช้ทั้งหลายนั้นแต่วันหนึ่งไปถึง ๔ วันนั้น ได้ชื่อว่า ดติยะชวน จำเนียรไปถึง ๕ วัน ถึง ๗ วันนั้นชื่อ ตีรนชวน ถ้ามิคลายใน ๗ - ๘ วันไป ถึง ๑๔ วันนั้น ได้ชื่อว่า มัธยมชวน โทษทั้ง ๒ แลจำเนียรไปถึง ๑๗ วันนั้นได้ชื่อ สาบูรณชวน โทษ ๓ ประการ ถ้าพ้นกว่านั้นแล้วหากำหนดมิได้แล เป็นสถานแลธาตุนั้นย้อนแล ฯ๐๑

ถ้าใช้แล้ววันวัน ๑ จับวน ๑ ชื่อ สมชวน เว้น ๒ วัน ใช้วัน ๑ เว้น ๓ วัน ใช้วัน ๑ ชื่อว่าลมประชวนแล ฯ๐๑

อันว่าใช้แต่เพลารุ่งเช้า จนตะวันตก ๒ โมง จึงสร้างชื่อว่า เอกโทษ^๔ แล ฯ๐๑

อันว่าใช้เพลารุ่งเช้า ไปถึงเพลาสองทุ่มจึงสร้าง ชื่อ ทูรณโทษ^๕ แล ฯ

ใช้แต่เพลารุ่งไปถึง ๘ ทุ่มจึงสร้างนั้นชื่อว่า ตริโทษ^๖

อันโทษกำเดานั้น ๔ วัน โทษเสมหะ ๗ อันว่าโทษเลือด ๗ วัน โทษลม ๑๓ วัน เท่านั้นเป็นกำลังธาตุทั้ง ๔ กำเรปใน คิมหันต์ วสันต์ เหมันต์ ทั้ง ๓ ฤดูนั้น พระแพทย์ให้พึงพิจารณาซึ่ง โทษใช้ทั้งหลาย ให้รู้ว่าเอกโทษ แลตริโทษแล ฯ๐๑

อันว่าใช้ในเมื่อทุกวัน โทษแลกำเดา โทษ ๒ นั้น ให้หนาวสะท้าน ให้ปวดหัวดังจะแตก ให้ร้อนแลกระหายน้ำ ให้เหื่อออกแลให้ระส่ำระสาย ให้วิงเวียน ในเมื่อทุกวันโทษเสมหะแลกำเดา โทษทั้ง ๒ นั้น ให้หนาวจนลูกแสบ ขนให้จุกอก ให้หายใจขัด ให้กระสับกระส่าย ให้กระหายน้ำ ให้ร้อน หิวออกให้วิงเวียน ให้ปวดหัวดังจะแตกแล ฯ๐๑

^๔ เอกโทษ อาการใช้ชนิดหนึ่ง เกิดเพราะส่วนใดส่วนหนึ่งในร่างกายเพียงส่วนเดียวผิดปกติ วิจารณ์ ทำให้เป็นไข้เป็นอาการที่จัดว่าไม่รุนแรง.

^๕ ทูรณโทษ (ทูวันโทษ) อาการของโรคที่เกิดเป็นขึ้นสองโรคพร้อมๆ กัน เช่น โรคไข้กำเดาเจือลม มีอาการไข้ ปวดศีรษะ สะท้านร้อนสะท้านหนาว มีอาการหนาวนอน วิงเวียนระส่ำระสาย เป็นต้น เป็นอาการใช้ที่รุนแรงมากกว่า เอกโทษ

^๖ ตริโทษ อาการของโรคอยู่ในระยะรุนแรงหรือหนักมาก เป็นช่วงที่เลือด ลม เสมหะ บังเกิดเป็นพิษขึ้นพร้อมกัน.

แลในโทษทั้ง ๔ ชื่อมรณะชวน ให้ลั่นกระด้างแข็ง ผิวเนื้อนั้นหายาบ ให้ตัวร้อนแลแดงเหลือง ให้หน้านั้นแตกกระแวง ให้สีปากแห้งแลคางแข็ง ให้หายใจขัดตึงหนึ่งใช้สันนิบาตนั้นยามิได้เลย อันว่าใช้ทั้งหลายนั้นเป็นต้นแล ลมกร่อนแลเลือดไหลใน หทัยดังลมเกิดมาหายใจ ให้เสียงแห้ง พระอินสวนเจ้า ๑ เสมหะแลกำเดาเป็นเพื่อความตันแห่งพระฤาษีแล

อันว่าเพื่อใช้ ๘ ประการ

อันว่าเพื่อใช้ ๘ ประการ เพื่อเหตุแต่ก่อนต้องโทษไข้ใจ เพื่อเดินทองใกล้แลร้อนแล ไข้เพื่อนอน ไข้เพื่อต้องผี นี้ ต้องกฤษติยา เพื่อไข้ป่า เพื่อใช้อาหาร ในเมื่อ ใช้สันนิบาตนั้นแล

อันว่าใช้ทั้งหลาย วสันต์ เหมันต์แล ใช้คิมหันตฤดูนั้น เตโชธาตุนั้นย่อนให้กินอาหารมิได้ ให้เพียนอาหาร มิให้รู้จักรส อาหารเพราะว่า เตโชธาตุนั้นย่อน ให้ไล่ให้ลงท้อง ผอมแห้ง ให้บวม ๕ ประการ ลมให้โทษ ๓๗ วัน กำเดาให้โทษ ๑๕ วันกว่า นั้น เสมหะให้โทษเล่า ให้เป็นกำลั้งเสลด ให้ปะอิกอยู่ ให้เลือกภายในให้ร้อน ให้ภายนอกเย็น ให้ท้องแข็งเป็นก้อน ให้ใช้ทั้ง กลางวันแลกลางคืน เสลดให้โทษ ๖๙ วัน เป็นกำลั้งคิมหันตฤดูแล

แลไข้ในวสันตฤดูนั้นให้ปฐวีธาตุ ให้ผอมเหลือง ให้บวมแล้วย่อมๆ แล้วบวมเล่า ให้เป็นวสาทยะ ให้ตึขึ้น ให้ร้อน ภายใน ให้เลือกให้เสลดปะทะขึ้นมาแลโทษทั้ง ๓ นี้ พร้อมกันเข้าเมื่อใด ให้ปฐวีธาตุย่อน แลให้เป็นก้อนในท้อง ประดุจ ดอกหมากประการหนึ่ง ประ(ดุจ)ดังดอกกพุมประการหนึ่ง ประดุจดังลิ้นวัวแต่ว่าเป็นนอกไส้ ลมให้โทษ ๖๐ วัน กว่านั้นเสมหะ ให้โทษเป็นกำลั้ง เสมหะให้ตัวเย็น ไข้ทั้งกลางคืนแลกลางวัน ให้ตั้งเอาเชือกมาคาดไว้ ให้ผอมดังจะปรีา ให้ผอมดังจปีร ให้ผอม เหลืองแลให้บวม ๕ ประการ โทษวสันตฤดูแล

แลไข้เหมันต์นั้นว่า อาโปธาตุนั้นย่อน ให้ผอมเหลือง ให้เจ็บท้อง แลให้บวมศิริษะก่อนแลให้บวมหลัง แล้วบวมไป ทั้งตัว ให้เจ็บตัวกระดูกกันทุกแห่ง ไข้ให้บวมไปถึงไหน ตายไปถึงนั้น ให้ลงท้อง เตโชธาตุกับเหมันตฤดูแล ๑๐๑

ธาตุกำเรบ

ปฐวีธาตุย่อนโทษ ๑๓ ประการ วาโยธาตุย่อนโทษ ๑๒ ประการ อาโปธาตุย่อนโทษ ๑๖ ประการ เตโชธาตุย่อนโทษ ๔ ประการ อากาศธาตุย่อนโทษ ๓ ประการแล ๑๐๑

ในเมื่อธาตุทั้งหลายนั้นมันให้บวมแต่รุ่งเช้า ๓ โมงเช้า บวมเพื่อเสมหะ แลบวมเพื่อกำเดา แลบวมเพลาบ่าย ๔ โมง บวมเพื่อลมแล ๑๐๑

ปฐวีธาตุย่อน อาจารย์ะกล่าว ว่าธาตุกำเรบเปียดเบียนแล ๑๐๑

วาโยธาตุย่อน ปฐวีธาตุกำเรบเปียดเบียนแล ๑๐๑

เตโชธาตุย่อน อาโปธาตุกำเรบเปียดเบียนแล ๑๐๑

อาโปธาตุย่อน เตโชธาตุนั้นกำเรบเปียดเบียนแล ๑๐๑

ถ้าปฐวีธาตุย่อน ให้เอายาแก้ววาโยธาตุให้กิน วาโยธาตุย่อนเอายาปฐวีธาตุให้กิน เตโชธาตุย่อนให้เอายาอาโปธาตุให้ กิน อาโปธาตุย่อนเอายาเตโชธาตุให้กินแล ๑๐๑

อันว่าปฐวีธาตุยอนแลสำแดงโทษ ให้ผมกระด้างคางเหี้ยนสาบ ให้ขนกระด้างชัน ให้เล็บเท้าเผือกให้หนังแตก ให้สีปากแลฟันแห้ง ให้เอ็นกระด้างแข็ง ให้มันในกระดูกแห้ง ให้ธาตุกำเริบ ให้ตับกำเริบ ให้หัวใจกำเริบ ให้อาหารกำเริบ ไล่กำเริบ ให้สมองกำเริบแห้ง แล้วให้โทษปฐวีธาตุแตกแล ฯ๐ฯ

อาโปธาตุสำแดงโทษ ให้กำเริบกำเริบ เสมหะกำเริบให้เห็นหนองกำเริบ ให้เหือกกำเริบ ให้น้ำมูกน้ำตาแห้ง ให้น้ำลายเหนียวข้น ให้เบาขึ้นแลโทษธาตุแล

วาโยธาตุยอนสำแดงโทษ ให้ถอยกำลัง ให้หาแรงมิได้ ให้กินข้าวมิได้อยู่ท้อง ให้ตัวแลมือตีนตาย แลเป็นเหน็บแลเมื่อยขบ โทษวาโยธาตุแตกแล ฯ๐ฯ

แลเตโชธาตุยอนสำแดงโทษให้ภายในร้อน ให้ภายนอกนั้นเย็น กินอาหารย่อมมิให้อาหารละเอียดซาบ ให้เหม็นอาหารแลได้รู้จักรสอาหาร กินมิได้ให้ผอมแห้ง โทษเตโชธาตุแล ฯ๐ฯ

แลโทษอากาศธาตุยอน สำแดงทำให้จุกขึ้นแลไม่เห็น หูนั้นไม่ได้ยินเสียงอันใด ๆ ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง ให้หนังนั้นหยาบ มิรู้จักกลิ่นเหม็นแลหอมโทษอากาศธาตุแล ฯ๐ฯ

ปฐวีธาตุยอนโทษ ๑๓ วัน ตายเปล่า เทียงคีนันแล ฯ

อาโปธาตุยอนโทษ ๑๑ วัน ตาย เพลาคำไถจะรุ่งแล ฯ

เตโชธาตุยอน ฯ (จบความเพียงเท่านี้)

ตำราเลือดตัน

สิทธิการิยะ จะกล่าวถึงตำราเลือดตัน ให้เอาพริก ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ เปล้าน้อย ๑ เจตพังคี ๑ ผักแพวทั้ง ๒ เถาคูยทั้ง ๒ กระดังงา ๑ เกลือ ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ข่า ๑ หางไลแดง ๑ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ ดอกตัง ๑ บดลายนํ้า สมนํ้าร้อนกินแก้เลือด ฯ๐ฯ

ยาแก้เลือดตก

ยาแก้เลือดตก เอาเขากวาง ๑ หนึ่งกระเบน ๑ เขาควายเผือก ๑ พริก ๑ ชิง ๑ กระชาย ๑ ดอกตัง ๑ ดีปลี ๑ ผักแพวแดง ๑ การบูรรำหัดลงบดลายนํ้ากิน หายแล ฯ๐ฯ

ยาแก้คิเลือด

ถ้าเลือดระดูมันให้เมื่อยขัดทุกแห่ง เพราะมันเป็นน้ำเลือด ให้ทำยานี้แก้ เอาดอกบัวแดง ๑ ดอกบัวขาว ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ โกรฐทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ๑ บดแบ่งไว้ลายนํ้าผึ้ง นํ้าร้อน ก็ได้ นํ้าดอกไม้ก็ได้ นํ้ามะลิก็ได้ กินแก้คิเลือด กระจายหายแล ฯ๐ฯ

ภิญญาสันนิบาต

ถ้าลูกออกได้ ๑ วัน ๒ วัน ๓ วัน กิตี เดือน ๑ กิตี ให้สลบกิตี ตีนกำมือกำกิตี มีรู้สมประตั้นแล แรงเลือดเป็นกำลัง ชื่อว่า ภิญญาสันนิบาต^๗ ถ้าจะแก้ให้เอาลำพัน ๑ มหาหิงค์ ๑ กระเทียม ๑ กระชาย ๑ แฝกหอม ๑ บดลายน้ำกิน ถ้าฟันชิดกัน ปากมียอกกลายนน้ำมะนาว ถ้าตีนอ้าปากออกแล ฯ๐ฯ

ผิพรายกุมตอนออกลูก

ถ้ายังประสูติลูก ผิพรายเข้าอยู่ ท่านให้เอามะรุม ๑ พรรณผักกาด ๑ กระชาย ๑ กระเทียม ๑ บดพอกกระหม่อมออก แล ฯ๐ฯ

อนึ่ง เอาสน ๑ เปล้าน้อย ๑ มะรุมป่า ๑ ตุมกาแดง ๑ ฝนลายเหล้ากิน เป็นยาออกลูกใหม่แลฯ

ถ้าขานึงเอาข่าต้ม ๑ ดองเหล้ากินเลือดตกแล ฯ๐ฯ

ยาแก้เลือดตก

ถ้าสตรีอยู่ๆ กิตี ออกลูกกิตี เลือดตกดังเทน้ำมียุดแลหิวไป ถ้าจะปิดให้หยุด เอาถ่านไม้สัก ๑ พริกเจ็ดเม็ด บดลายน้ำเหล้ากินน้ำร้อนแล้ว ถ้ามันจะดีขึ้นให้ตีนกำมือกำเข้า แก้วด้วยยานี้ เอน้ำตาลโตนด ๑ เทียนดำ ๑ กระเทียม ๓ หัว บดลายน้ำกินแก้สลบตีนักแล ฯ๐ฯ

ถ้าขานานหนึ่ง เอาไพล ๑ มะขามเปียก ๑ สารส้ม ๑ พริก ๑ ชิง ๑ กะทือ ๑ กระชาย ๑ บดลายน้ำกินสำหรับบอกลูก อันมิดกิตี เลือดตกกิตีเป็นยาประจำท้องออกลูกแล ฯ๐ฯ

ยาขับเลือด บอระเพ็ด ๑ ยอดกะทุม ๑ ต้มกินหายแล ฯ๐ฯ

ถ้าอยู่โหมได้ทำยานี้กิน เอารากละหุ่งทั้ง (จบความเพียงเท่านี้)

ยาขับเลือดหญิงมีถึงระดู

๑ ยาขับเลือดหญิงมีถึงระดู แต่น้อยจนใหญ่ เป็นค่าทอง ๑ บาท เอาพริก ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ ชะพลู ๑ ผักแพวแดง ๑ ผีวมะกรูด ๑ สมอทั้ง ๓ สมุลแว้ง ๑ อบเชย ๑ แก่นแสม ๑ โกฐสอ ๑ สว่าน ๑ การบูร ๑ ใบจำปา ๑ ตำผงละลายเหล้ากินวิเศษนักแล ฯ

ยาขับเลือดหญิงมีถึงระดู เอาไพล ๑ กระชาย ๑ ผักแพวแดง ๑ พันงูแดง ๑ ว่านน้ำ ๑ ข่า ๑ พริก ๑ ดีปลี ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ เบี้ยผู้ ๑ บดลายน้ำส้มกินหายแล ฯ๐ฯ

ยารูเลือด

ยารูเลือด^๘หญิงมีถึงระดู ให้เอาหัวเอน ๑ เลือดแรด ๑ ใบเทียน ๑ สลอด ๔ เม็ด บดลายน้ำขิงกินตีนักแล ฯ๐ฯ

ถ้ารกมิดก เอากระทรกรก ๑ ฝนทาท้องลูกตรกรกแก้แล ฯ๐ฯ

^๗ คำในเอกสารโบราณเขียน “พินยาสาริบาด” สันนิษฐานว่าเป็น ภิญญา + สันนิบาต โดย ภิญญาหมายถึง ยิ่งๆ ขึ้นไป. ผู้ปริวรรต.

^๘ ยาประจุโลหิต คือ ยาฟอกเลือด

ถ้าขนานหนึ่ง เอาชื้ออ้อย ๑ ใบน้ำเต้า ๑ โกรฐกล้วยดิบ ๑ บดพอกตรกรอกออกแล ฯ๐ฯ ยานี้ได้ทำมามากนักแล ฯ๐ฯ ดี
ค่าไว้ ๑ ชั่งทอง ๑ ฯ๐ฯ

ถ้ามีครรภ์แลลูกตายในท้องก็ดี เอาโกรฐกล้วยดิบ ๑ ลูกฟัก ๑ ผักแว่น ๑ บดพอกท้องน้อยลูกตกแล ฯ๐ฯ

ถ้าลูกตายในท้อง เอาชื้อวัว ๑ บดพอกลิ้นดอกแล ฯ๐ฯ

ถ้าขนานหนึ่ง เอาชื้อลูกอ่อน ๑ พริก ๑ ดอกตึง ๑ บดเสกสักกัถวา ๓ ที ๗ ที พอกริมลิ้นตก แม้นตายในท้องได้ ๓ วัน
ก็ต้อออกแล ฯ๐ฯ

ถ้าขนานหนึ่ง เอาใบน้ำเต้า ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ โคนกล้วยดิบ ๑ บดพอกลูกตรกรตกแล ยานี้ได้ทำมามากแล้ว ท่านตีค่าไว้
๑ ชั่ง ทอง ๑ แล ฯ๐ฯ

ถ้าหญิงประสูติลูกแล โยนิคราก แลชำระ้ว เอาบอระเพ็ด ๑ ยอดกะทุม ๑ ต้มกินหายแล ฯ๐ฯ

ยาแก้ยู่ไฟไม่ได้

ถ้าอยู่ไฟไม่ได้ให้ทำยานี้กิน เอารากละหุ่งทั้ง ๒ ก้างปลาทั้ง ๒ รากส้มเสี้ยว ๑ รากกะทกรก ๑ ต้มกินแก้ยู่ไฟไม่ได้แล
 ฯ๐ฯ

ยาต้องขับเลือด

ยาต้องขับเลือดในมดลูกให้แห้งแล มดลูกให้เลือดก็ดี เอนี้ต้องกิน เอาพริกทั้ง ๒ เปล้าทั้ง ๒ ผักแพวทั้ง ๒ แก่นสม
๑ สน ๑ เปลือกไม้แดง ๑ พริกไทย ๓ ตำลึง ๑ สลึง เหล้า ๓ ทะนาน ต้องเข้าไว้ ๓ วัน จึงกินดื่นกแล ฯ๐ฯ

ยาต้มแก้ไข้เพราะเลือดตก

ยาต้มแก้ไข้เพื่อเลือดตกก็ดี คลั่งดังผีพรายก็ดี เอาสมอไทย ๑ สมอพิเภก ๑ พริก ๑ ลูกมะขามเปียก ๑ รากเสนียด ๑
ฝักคุณ ๑ ถ้าจะให้หายใส่ฝักคุณ ยาตำ ๑ บาท รุเลือดตกแล ฯ๐ฯ

ยาแก้เลือดคั่งขึ้น

แม้นเลือดคั่งขึ้น แลตืนกำมือกำ แลปากมือก เอากระเทียม ๓ หัว น้ำตาล ๑ เทียนดำ ๑ บดลายน้ำร้อนกินหายแล ฯ
๐ฯ

ถ้าออกลูกได้ ๒ วัน ๓ วัน เวลาเดือน ๑ ก็ดี แลเลือดคั่งขึ้น สลบไปก็ดี ชื่อภิญญาสันนิบาต ถ้าจะแก้เอาว่านนํ้า ๑
มหาหิงคุ์ ๑ กระเทียม ๑ กระชาย ๑ ไคร้หอม ๑ บดน้ำมะนาวกินหายแล ฯ๐ฯ

ถ้าเลือดคั่งขึ้นก็ดี ถ้าแลตกไม่ประสูติ แลเลือดนั้นคลั่ง เป็นเหตุเพราะเลือดชื่อภิญญาสันนิบาต ถ้าจะแก้เอาตีป्ली ๑
เทียนทั้ง ๒ สมุลแว้ง ๑ ว่านเปราะ ๑ ผักแพวแดง ๑ ซะเอม ๑ ผักชีทั้ง ๒ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท สหศคุณเทศ ถาย่านาง
ทั้งหลาย เอาพริก ๑ ถายศคุณเทศ ตำเป็นผงลายน้ำผึ้งเท่าลูกฝ้ายกินเข้าคำ แก้วริดสีดวง แลลม ๗ จำพวกทั้งปวง แลเจ็บหัว
สรรพางค์ตัว คัดสีข้าง เป็นก้อนอยู่ในท้อง เจ็บหัวหน้าแลสะดือ กินหายคุดแล ท่านตีค่าไว้ ๑ ชั่งทอง ๑ แล

ยาเลือด เอายอดอัญชันขาว ๑ รากเสนียด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ลูกคุณแห้ง ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน แก้หญิงตกเลือด แลหนอง
เป็นน้ำคาวเพราะกินยานี้หายแล

ยา(แก้)มีถึงระดู เอาเปลือกมะขาง ๑ เปลือกตาเสือ ๑ เปลือกกระท้อน ๑ เปล้าทั้ง ๒ ผักแพวแดง ๑ เอื้องพีต(ม้า) ๑ ไฟเดือน ๕ ชิงแห้ง ๑ ยาไทร ๑ แก่นแสมทั้ง ๒ ยาทั้งนี้ถ้าหญิงมีถึงระดู ยานี้แช่เหล้ากิน แก้มีถึงระดูแล

ยารุเลือด เอาเปลือกกระท้อน ๑ เปลือกมะยมตัวผู้ ๑ ต้มด้วยน้ำแก้เลือด ต้มเหล้าแก้หนองข้างในคาตระดูแล

ยารุเลือดนำในท้อง

ถ้าจะรุเลือดลายเน่าอันอยู่ในท้อง เอาสน ๑ หอมทั้งจุก ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สมอพิเภก ๑ มะขามเปียก ๑ เปลือกราชพฤกษ์ ๑ แผลหอม ๑ ชันพสกร ๑ แซ่มูตรวัวไวกิ้น ๑ ครั้นเช้าตากไว้ทำงานได้ ๗ วัน ตากจงแห้ง บดด้วยยางสลัดได แลโรดกจำปา ต้มลงแลสารพัดทั้งปวงแล

ยาแก้ลูกเลือดคั่งคัก แก้อยู่ไฟไม่ได้ แก้เลือดคั่งขึ้น

ถ้าออกลูกเลือดคั่งคัก ปวดนัก เอาน้ำมะนาวสับเจ็ดลูก พริก ๓๓ เม็ด กระเทียมกรอบปรุงลงในน้ำมะนาวกินหายแล
ปวดนักเอาเขากวางฝนทาท้องหายแล

ถ้าอยู่ไฟไม่ได้ เลือดคักในท้อง ปวดนักเอาทั้งถ่อน ๑ หนุ่เกร็ดหอยทั้ง ๒ รากกำปลาทั้งสอง ตากให้แห้งตำเป็นผง ละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ถ้าเลือดคักในท้องแลสบไส้แลเจ็บท้องดังจะขาดใจตาย ให้เอาข่าตาแดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ ตำลายเหล้ากินหายแล
ทันทืค่าไว้ซึ่งทอง ๑ แล ๖๐๖

ถ้าพิษเลือดคั่งคักขึ้น เอาเปลือกข้าว ต้มจนงวด ใส่ติงเหลื่อม เนระพูสี ใส่ด้วยกินหายแล

ถ้าหญิงประสูติลูกแลเลือดคักนัก เอาหอมขม ๑ เม็ดในมะนาว ๑ ผัวไม้ไผ่ ๑ รากอังกาบ ๑ บดลายน้ำเกลือกินหยุด
แล ๖

ถ้าแท้งลูกแลลูกมีออก ให้เอาไคร้ ๑ ใบผักปรง ๑ บดทาท้องน้อยออกหายแล

ถ้าลูกออกแล้วอยู่ไฟไม่ได้ ให้ทำยานี้กินเป็นยาเลือด เอารากชะพลู ๑ ตีปัส ๑ ชิง ๑ เจตมูลเพลิง ๑ พริกไทย ๑ เท้า
ยาทั้งหลายบดลายเหล้ากินหายแล

ถ้าออกลูกแล้วเลือดคัก เอารากทั้งถ่อน ๑ ทองหลางใบมน ๑ ต้มกินหายแล

ยาเลือด เอาทองแดง ๑ พริก ๑ ชิง ๑ ตีปัส ๑ ตำลายเหล้ากินแลเกลือ ๗ เม็ด เลือดคักแล

ยานี้รุเลือด เอาไม้สัก ๑ ใบไม้ไผ่ ๑ เอื้อง ๑ ต้มกินหายแล

ถ้าหญิงประสูติลูกแล้วเลือดคักคั่งขึ้น เน่าอยู่ในท้อง ให้กินยานี้ เอารากทั้งถ่อน ๑ พริก ๑ ชิง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ สมอรอง
แรง ๑ เปี้ยจั่น ๑๓ เพียนดำ ๑ เกลือสินแร่ ๑ บดลายน้ำมะนาว แล้วเอากระเบื้องเผาไฟให้ร้อน บดให้กินมิพักอยู่ไฟแล

ถ้าออกลูกเลือดคัก ให้เอารากมะตูม ๑ รากมะเขือขึ้น ๑ รากมะแว้งต้น ๑ กินยานี้ เลือดคักในทวารก็ดีหายแล

ถ้ารกมีออกให้เอาสมอพิเภก ๑ ชิง ๑ พริก ๑ บดลายน้ำผึ้งกินรอกออกแล

ถ้ามีพังเอาดีตะเข้ ๑ ขนุน ๑ เอาสารส้ม ๑ เชือกเถาคัน ๑ ผาง ๑ เกลือ ๑ ยานี้ต้มกินแก้เลือดคักทวารหายแล

ถ้ามีฟิง เอาดีตะเข้ ๑ ลายน้ำมะนาวกินหายแล

ถ้าขนาน ๑ เอารากละหุ่ง ๑ ชะเอม ๑ ขิงแห้ง ๑ เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ เจ็บท้องขึ้นเยียวมืออกกินหายแล

ยาเบญจกุล

ยาเบญจกุล กินแก้พรรตึก^๙ แก้ไข้ชางทั้ง ๒ รุผายลง เอารากสะค้าน ๑ ชะพลู ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ ลูกชะพลู ๑ ผักแพวแดง ๑ ยานี้จึงเอาเท่ากัน เอาสมอทั้ง ๒ หนัก ๑ บาท สมอเทศ ๒ สลึง ๑ เผือก เกลือสินเธาว์ ๒ บาท บดลายน้ำร้อน กินแก้สั้มประจวร^{๑๐} แก้ไอ น้ำสั้มมะขามเปียก ยาผายลงแก้ลม แก้เสลด แก้ไข้สันนิบาต แก้ลมสั้มประจวร แก้ไอ แก่ริดสีดวง สะคร้อ แก่เสียดปวดท้อง สตรีผาบคลวัด แก่เลือดเน่าเลือดซ้ำ เป็นหนองเน่าในท้องก็ดี แก่ปวดแก้ให้หนักทุกกะสั้ด หนักเบา มิออก กินตกแล

ยาแก้เลือด ขับเลือด

ยาแก้เลือด ขับเลือด เอาเปลือกมะรุม ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ใบคนทีสอ ๗ ยอด ๑ กะเม็ง ๗ ยอด ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ผักแพวแดง ๑ เทียนดำ ๑ บดลายน้ำก็ได้ น้ำสั้มก็ได้ กินผายทาหญิงคลอดลูก เลือดดีขึ้น ปากมืออกตาย ไปไม่รู้สีกตัว เอายาแก้ มิตายแล

ถ้าขนาน ๑ เอาเปลือกขี้ไต้กินกราย ๑ รากกำปาดแดง ๑ รากคำ ๑ รากสั้มกุ่ม ๑ ต้มกินหายแล ฯ

ยาบด เอารากผักคราด ๑ ว่านน้ำ ๑ พริก ๑ ดอกตัง ๑ กะเพรา ๑ ผักแพวแดงทั้ง ๒ พันงูแดง ๑ สมอร่องแร้ง^{๑๑} ๑ สารส้ม ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ พริก ๑ ขิง ๑ กะทือ ๑ กระชาย ๑ ดีปลี ๑ ลูกพรรณผักกาด ๑ ลูกผักชี ๑ บดลายน้ำสั้มกินหายแล ฯ

ยาผายริดสีดวงแลเลือด

ยาผายริดสีดวงแลเลือด มันให้ลงท้องก็ดี ริดสีดวงก็ดี เอาเป็ล้าน้อย ๑ เป็ล้าเลือด ๑ แก่นแสม ๑ เปลือกมะค่าไก่ ๑ ส้มโง้ง^{๑๒}ทั้ง ๒ รากอังกาบ ๑ แผลแดง ๑ สมุลแว้ง ๑ สุเมธิ ๑ เจตพังคี ๑ ลูกคัตเค้า ๑ ไพล ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ สมอไทย ๑ สลัด ๓ เม็ด พริก ๑ ขิง ๑ กระเทียมกลอย ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ เกลือเทศ ๑ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ การบูร ๑ มหาหิงคุ์ ๑ รงทอง ๑ บดละลายด้าเป็นผงกินตามธาตุหนักธาตุเบาหายแล

ยาต้ม เอาดอกจำปา ๑ รากตองแตก ๑ หิงหาย ๑ พรหมมิ ๑ สมอไทย ๑ ตำผง แก่ดอกจำปาทา จะให้หยุดก็หยุดแล ฯ๐๐ ทานดีคำไว้ ๑ ชั่งทอง ๑ แล

ถ้าขนาน ๑ เอากระดุกงูเหลือม ๑ ฝนด้วยเหล้าทาหายแล

^๙ พรรตึก อาการท้องผูกมาก อุจจาระในร่างกายแข็งจนเป็นก้อนกลมเหมือนขี้แพะ ขี้แมว เป็นต้น.

^{๑๐} ใช้สั้มประจวร ชื่อโรคชนิดหนึ่งเกิดขึ้นเพราะเลือด เสมหะ ดี เส้น และลมในร่างกายผิดปกติ ทำให้เกิดพิษไข้ขึ้น.

^{๑๑} สมอร่องแร้ง ต้นสมอชนิดหนึ่ง ผลของสมอนั้นติดอยู่กับก้านยาวห้อยร่องแร้งอยู่.

^{๑๒} ยังไม่ทราบความหมาย. ผู้ปริวรรต.

ถ้าขนาน ๑ เอาหอยกาบเผาไฟ บดลายน้ำทาหายแล

ผิดเลือดตกงดแล้วแลบวม เอาใบมะคำไก่ ๑ พรรณผักกาด ๑ ไพล ๑ บดหายแล

ถ้ามีฟงเอาใบมะกรูด ๑ ใบมะจั่ว ๑ ใบมะนาว ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ข่าแก่ ๑ กก ๑ ต้มอนไฟประคบหายแล ฯ

ยาแก้บวมทั้งปวง ต้มกินแล ใช้ก็ดี บวมทั้งตัวก็ดี ให้เอามะตุกตัน ๑ ยาข้าวเย็น ๑ ต้มกินแก้บวมแล

ถ้าขนานหนึ่ง เอามะตุกทั้ง ๒ ยาข้าวเย็นต้มกิน แก้บวมหายแล

ยาต้มแก้บวมขาบ เอาซาเลียด ๑ รากสะอึก ๑ ต้มอาบแก้บวม แลลมเพื่อหายแล

ยากินเอาสน ๑ จันทน์ ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ กระชาย ๑ กก ๑ บดลายน้ำเป็นผงกินกับน้ำมะนาวหรือน้ำมะจั่ว กินหายแล

ตำราแก้คลั่งท้อง

สิทธิการิยะฯ ยังมีแม่หญิงคนหนึ่ง มีครรภ์ได้เดือน ๑ ถ้าให้ราก ใ้จืด ใ้ร้อน ให้แตกขึ้นแตกลง ใ้ร้อน ใ้เย็น ใ้ปวดศีรษะเป็นกำลัง ละเมอเพ้อดังผีเข้า ถ้าใครไม่รู้ก็ว่าเป็นสันนิบาตแล

ถ้านี้สาธิตหาได้เลย เกิดเหตุในครรภ์นั้นเองถ้าจะแก้ ทำบัตร์ ๔ มุม แบ่งคลั่งท้องมณฑลกระนี้ ฯ โอมสูง ภูตบ สุวหะ แล้วปั้นรูปลิง รูปผู้เขา รูปไก่ตัว ๑ เอาข้าวใส่กลางลูกไม้ ๗ สิ่ง ดอกไม้ ๗ ดอก เอาไปไปทิศอาคเนย์ ๓ วันหายแล ฯ

ถ้ามีหายแต่ยานี้กิน เอายานี้จันทน์หอม ๑ บัวผล ๑ บัวเผื่อน ๑ ข้าวเหนียวกัญญา ๑ บดละลายน้ำนมโคกินหายแล

ถ้ามีหาย เอาเนื้อวัวย่าง ๑ ข้าวตอกกัญญา ๑ ลายน้ำผึ้งกินหายแล

ถ้าร้อนเอาหญ้าแพรก ๑ ใบไทร ๑ พรมมิ ๑ ใบตำลึง ๑ ดินประสิว ๑ ต้มชโลมหายแล

ถ้ามีครรภ์ได้เดือน ๑ ถ้าใช้จับเป็นเพลา ให้เชื่อม ให้มีน เป็นโตๆ ก็ดี ถ้าจะแก้ให้เอาแบ่งคลั่งท้องด้วยมนต์อันนี้ ฯ โอม อมรนวตติเย ๗ คาบ ปั้นรูปแมวผัก ๓ สิ่ง เอาข้าวสุกรายดิน ต้องพรมน้ำมันหอม ไปเสียบุรุษหาย ถ้ามีหายให้ทำยานี้กิน เอาเกสรบัวหลวง ๑ แห้วหมู ๑ เทียนดำ ๑ กระจับบก ๑ ลายเข้ากินหายแล

ถ้ามีหาย เอารากบัวหลวง ๑ รากบัวเผื่อน ๑ กระจับสด ๑ ผักแว่น ๑ ขิงบดน้อย ๑ บดด้วยน้ำกระดุกแรงเป็นกระสายขึ้นกินก็ได้ น้ำมันโคก็ได้ แก้ปวดท้อง ท้องขึ้นเป็นสิ่งใดๆ ในเดือน ๑ กินหายแล ฯ๐๑

ยาชโลม เอาใบหนาด ๑ ผักไผ่ ๑ ลูกขุ่นละมุด ๑ ดินสอพอง ๑ ลายน้ำพร้าวกินหายแล

ถ้ามีครรภ์ ๓ เดือน แม้นใครลงรากเลือด แท้งหน้าหลัง กินอาหารมิใคร่จะได้ นอนมิหลับเพราะจะให้ลูกเสีย ทำบัตร์ ๓ มุม เอาแบ่งข้าวถั่วเขียวคลั่ง ท่องด้วยมนต์กระนี้ โอม สีมิมภา เวนติ เทนรา อหิ ภานมาหิ ขหิ ขหิ ภาคณตติ หิเน หิเน ๑ ๓ คาบ รูปหญิง ๑ รูปกระต่าย ๑ ข้าวสุกกongเป็นจอมปลวก เอาดอกไม้ เหล้าใส่กลบาล น้ำมันโค ผัก ๓ สิ่ง ดอกไม้ ๓ อย่าง เอากระแจะน้ำมันพรม ไปสังทิศประจิมหาย ถ้ามีหายให้ทำยานี้ เอายางไขเฒ่า ๑ ยางมะม่วง ๑ ลูกคำทั้งเปลือกนอก บดลายน้ำกินหาย ถ้ามีหายเอาข้าวตอกกัญญา บดลายน้ำมันโคกินหายแล

๑ ยาขโลม เอากระจับบก ๑ ใบบัวหลวง ๑ หล้าแพรก ๑ ชีโคตใหม่ ๑ จันทน์หอม ๑ เปราะหอม ๑ แผลงหอม ๑
เถาชาลี ๑ ผลลายน้ำขาวข้าวกนิหยาแล

๑ ถ้ามีครรภ์ได้ ๔ เดือน ให้วิปริตต่างๆ ให้เป็นบิดตก โลหิตดิษะชมพูทั้ง ๔ ชื่อว่า สันนิบาต ทำบัตร์ ๔ มุม เอาแป้งคลึง
เสกด้วยกระนี้ ๑ โอม เทเห หห โอม ตท ตท เทยยน น โอม มกขลราคา วปสส ยุน สนา วเรสส ๓ ที่ ปั้นรูปแรง ๑ งูเขียว
๑ รูปคน ๒ คน ลูกไม้ ๒ สิ่ง ดอกไม้ ๒ สิ่ง ผัก ๑ สิ่ง ใบมะม่วง บัตรบูชาที่ต้นไม้ใหญ่ทิศพายัพหายแล

๑ ถ้ามีหายทำยานี้กิน เอาโกฐเขมา ๑ รากบัวหลวงสด ๑ หล้าคัคมอน ๑ จงกลนี้ ๑ ลายน้ำมันโคกนิหยาแล

๑ ถ้ามีหาย เอาสัตตบงกช ๑ รากบัวสด ๑ จันทน์หอม ๑ เกสรบัวหลวง ๑ รากตำลึง ๑ รากผักเค้า ๑ ดินสอพอง ๑
ดินประสิว ๑ บดลายน้ำขาวข้าวกนิหยาขโลมยาตลอดมือนตราย ดินักแล

๑ ถ้ามีครรภ์ได้ ๕ เดือน ๑ แม่ไข่งจุกเสียดเป็นไข้ได้ ๒ เพลา ให้ทำบัตร์ ๔ มุม เอาแป้งคลึงทอ้งเสกด้วยมนต์กระนี้

๑ สนิติปาชา อรจนปตตส สนิติปาหา นามาตาชาติเวท ปติมนตุ ภูคานิโสห นโมสตตานิ สมมา สมุทนต์ ๓ คาบ ปั้นรูป
หญิงคน ๑ ดอกไม้ ๕ สิ่ง เหล้า ข้าว เนื้อปลา เนื้อยัม ๑ ไปบูชาทิศเหนือที่ต้นไม้ใหญ่หายแล ถ้ามีหายเอาบัวเผื่อน ๑ ดอก
บุษราคัม ๑ ยางม่วง ๑ เกลือ ๑ บดลายน้ำมันโคกนิหยา ถ้าจับทอ้งจุกเสียด ลงเลือดหายแล

๑ ถ้ามีหาย เอาใบบัวหลวง ๑ เทียนดำ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บดลายน้ำปูนกินหายแล

๑ ถ้ามีครรภ์ได้ ๖ เดือน เป็นไข้ลมเลือด ให้เมื่อยเจ็บตะโพก ขัดหนักเบาเป็นลมเนืองๆ จะเสียกบาลก็ไม่หาย ท่านให้
เอาแป้งชาคลึงทอ้ง เสกด้วยมนต์กระนี้ ๑ อ เสม โสมโลกสมี ภิพพา วโลกค โลสนิตพทิตี ตรีคพต มุทนต์ ๓ (คาบ) ปั้นรูป
วัว ๑ ม้าตัว ๑ เอาข้าวเจ้ารายดิน ตอ้งมันวัว ๑ น้ำมันงา ๑ ผัก ๗ สิ่ง ดอกไม้ ๗ สิ่ง มัขมวง เหล้ายา แป้งน้ำมันพรมบูชา สู่ทิศ
เหนือหายแล

๑ ถ้ามีหาย ทำยานี้กิน เอาลูกในส้มซ่า ๑ เปลือกสะแก ๑ จันทน์ทั้ง ๒ จงกลนี้ ๑ บดลายน้ำมันกินหายแล

๑ ถ้ามีหาย แต่งยาเป็นสุขุม กินเพราะลูกแก่แล้วเป็นเบญจชันธพลอม อาการ ๓๒ บริบูรณ์แล้วเอาลูกคนที่สอง ๑
พริกไทย ๑ เม็ด คั่วให้เกรียม ๑ ว่านน้ำ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ เปราะหอม ๑ หัวหมู ๑ บอระเพ็ด ๑ เกสรบัวหลวง ๑
ดอกบุษราคัม ๑ อบเชยเทศ ๑ ลูกเอียน ๑ เปลือกเงาะ ๑ ชะเอมเทศ ๑ ลูกผักชี ๑ บดลายน้ำมันโคกนิหยาแล

๑ ถ้ามีหาย ทำยาขโลม เอาใบขนุนละมุด ๑ ใบย่านาง ๑ ใบหนาด ๑ ใบเพกา ๑ ใบว่านน้ำ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ หล้า
แพรก ๑ บดลายน้ำขาวข้าวกนิหยา(อักษรเลื่อนราง)รักษาแล

๑ ถ้ามีครรภ์ได้ ๗ เดือน แม่นไข่งต่างๆ ให้ตกเลือด ให้รากเลือดก็มี ให้ร้อนผายในไข่งต่างๆ ทำบัตร์ ๔ มุม ๒ ชั้น เอา
แป้งคลึง ทอ้งด้วยมนต์กระนี้...

จบหน้าต้นเพียงเท่านี้

หน้าปลาย

...เป็นน้องเท่าแม่เมื่อ ทัวทั้งตัวมันยอมให้กลับเข้าท้อง รักษาจนกำหนด ๗๗ วันตาย ถ้าเห็นหัวมันลายทัวทั้งตัวตั้งหัวเรียด ให้เทียนส่องดูก่อน ถ้าเห็นคอบมันแดงเท่าเส้นด้าย ถ้าแดงมีออกมาด้วยเกิดแต่ที่เดียว ฝืนนี้เกิดเมื่อเช้า เมื่อค่ำก็ตายแล ฯ

ถ้าเอาเทียนส่องดูเห็นประดูลูกพริกเหลือง ดังทาขมิ้น ชื่อรากสาดแล ฯ

ครั้นเห็นมันแดงขึ้นแล้วมันเป็นดั่งยาไทรบาด แลมันดำแต่ฝ่าตีนฝ่ามือก่อน แล้วจึงเป็น(เถา)ดำไปทัวทั้งตัวนั้น ชื่อรากสาดแล ฯ

ถ้าใช้ดำแดงผุด แดงดั่งยาไทรบาดแดง ชื่อรากสาดขาวแล ฯ

ใช้อีดำแดง

ถ้าใช้(อี)ดำแดงแล มันให้เสียดหลังขึ้นไป กำมันแต่เข้าถึงเที่ยง คนใช้นั้นทุนทวายอยู่ ลงที่มันให้เสียแต่เที่ยงถึงค่ำ อันนี้อีดำแดงแล ฯ ใช้มันให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว เย็นแต่ฝ่าตีนไปถึงหัวเข่า แลท่านให้ดูคนใช้นั้นก่อน ถ้าเป็นกระดานหินฝ่าตีนนั้น เอาผ้าชุบน้ำเช็ดดู เห็นเป็นเงาอยู่แล ฯ

ถ้าใช้แล้วร้อนว่าเป็นปานแดงแลมันให้ร้อนร้ายมาข้างก็ดี เห็นแต่แดง เห็นดำเทาๆ นิ้วชายรีๆ สะน่อยแล ฯ

ถ้าใช้ให้ปวดหัวก็ดี ให้ครันตัว อันนี้ชื่อดาวเรืองแล ฯ ถ้ามันมีผุด คนทั้งปวงมิรู้เลย

ถ้าใช้สะบัดเย็นสะบัดร้อนสะท้อนเสียไปทั้งสรรพางค์ตัวก็ดี อนึ่งใช้รากสาด เป็นต่างๆ ให้คลั่งไป ใครมิรู้ก็ว่าผีเข้า มันให้กำมือกำตีน มันให้ไปทัวทั้งตัวก็มีแล ฯ

ใช้ซางแดง

อันหนึ่งใช้ซางแดง หัวมันซางแดงแลมสะน่อย ๑ มีต่างๆ ไป ๑๒ หัวเล็ก ซายลาย ๒ สะน่อย มันยอมลงเอาทองแล รากสาดหัวแดงก็มี แต่ว่าขาวนั้นกำหนด ๗ วัน ๑ วัน เดือน ๑ ก็มีตามหนักแลเบา ฯ

อันหนึ่งให้เป็นเลือดในท้องออกมาให้แรงแถมมันเกิด ฯ

อันว่าใช้ทั้งปวงนั้นยอมไม่แท้ ให้เร่งดูคนใช้นั้นก่อนเกิด ถ้าแลตีนมันขาว หัวมันดำ เรียกว่า มะเร็งผิตะมอย ถ้าฟกขึ้นชื่อมะเร็งทุมแล ฯ

ถ้าร้อนตัวพิศวาสาคาไปตนจะตายว่า เปลวไฟฟ้า^{๑๓} เร่งให้รักษาเสียอ่อนเกิด ถ้าหน้าเหลืองดินเหลือง เป็นลมกาลสิงคลีแล ๓ วันตาย เรียกว่าลมกาลสิงคลี เกิดภายในให้เร่งรักษาเสียแต่ก่อน ถ้าแก่ไปมันตมูกตมกเลือดแลปวดนัก ใครมิรู้ก็จะว่าเป็นบิตแล ฯ

^{๑๓} ใช้เปลวไฟฟ้า ชื่อโรคชนิดหนึ่ง ตัวร้อนจัดมาก อาการที่ร้อนจะทำให้หน้าดำ ออกดำ ปากแห้ง ลิ้นแห้ง และแตกกระแหง เป็นต้น.

อนึ่งชื่อว่า กาฬสังคลี^{๑๔} ให้เร่งแก้ไข้ ถ้าผุดออกมาเห็นแดงดังลูกตำลึงเรียกว่า กาฬแดง ให้เร่งแก้ไข้ ถ้าว่าออกที่ลิ้น แลออก ๓ วัน ๗ วันที่หนึ่ง พ่นไปกว่านั้นมิตาย อนึ่งเขียวชื่อว่า กาฬสมุทร อนึ่งผุดออกเหมือนลูกหมากแก่ แลสุกสีดำ แลเกิดในสรรพางค์ตัวนั้นจะตายไปเพราะมิรู้ถึง

อันว่าใช้รากสาธ^{๑๕} นั้นลงที่ ให้รากก็มี ลงท้องก็มี ให้ขัดมูลหนักเบาที่มี ให้เสียดตัวก็มี ให้หมัมน้ำก็มี ให้เจ็บผาติ้นผา มือ ให้รากเลือดก็มี เลือดออกทวารทั้ง ๕ ก็มี ให้ร้อนดังไฟจุดก็มี ให้หมัผ้าก็มี จุกเสียดสะดุ้งดังผีเข้า ปวดท้องแตกขึ้นไปปวดหัว เข้าทั้ง ๒ ข้าง ทุกกระสัดหนัก เบาแดง มันให้ลุดลูก ผุดนึ่งคอบแห้งน้ำลายเหนียว ผิวน้ำร้อนก็มีประการต่างๆ ดังนี้เที่ยงแท้ใช้ รากสาธแล ฯ

ให้แพทย์ทั้งปวงช้อมิรู้แล ถึงบอกไว้ให้รู้ ชอบแต่ยาอันเย็นแลใช้ทั้งปวงจุกกล่าวมานี้ แล้วยาให้นวด ให้ต้อนน้ำมันแล ต้มอาบประคบ ปลอ่ยปลิงกอกสับแทงแก้ไข้รากสาธ เอาโลหิตออกจะตายเสียเพราะกระทำผิดแล ฯ

ยาแก้ไข้รากสาธแลอีดำอีแดง

ยาแก้ไข้รากสาธแลอีดำอีแดง แลสันนิบาต แลไฟฟ้า มันให้ตัวร้อนแดงแลร้อน ให้เอาน้ำลูบหน้าตาอยู่มิขาดนั้น เอาฝ้ายแดง ๑ ใบไม้บัง ๑ ใบเสนียด ๑ ใบมะเดื่อชุมพร ๑ ใบมะเดื่อปล้อง ๑ ใบชุมเห็ด ๑ รากกล้วยดิบ ๑ รากข่า ๑ ผักปลาบ ๑ ผักเปลว ๑ ว่านน้ำ ๑ หัวคูน ๑ ลูกในแดงโม ๑ ตำผงเอาน้ำแบ่งเหล้ายากับน้ำท่า แล้วเอามาละลายยาทั้งกินทั้งขุโลมแล ฯ๑๐- หายผิดแล ฯ

ยาแก้ไข้ฝีดาษ

ยาแก้ไข้ฝีดาษก็ดี ออกหัดก็ดี เหือดแล ฯ รากสาธอีดำอีแดงก็ดี เอารากราชดัด ๑ ผักแพรวตัน ๑ ข่าตัน ๑ ข่าตาแดง ๑ กระเช้าแดง ๑ ลมแล้ง ๑ เลาแดงดอกแดง ๑ สุรามฤต ๑ ตุมกาแดง ๑ มังกรยู ๑ ชูคะ ๑ เถามวก ๑ ตับเต่าแดง ๑ สีหวด ๑ รากขมิ้น ๑ รากกระจาย ๑ หนามดาวัว ๑ ฝนด้วยเหล้ากินก่อน จึงฝนด้วยน้ำกิน ถ้ามีฟิงเอนมเมวทั้ง ๒ พิษเทา ๑ รากดี เต่า ๑ รากประคำดีควาย ๑ รากขี้เหล็ก ๑ รากสัตตคุณ ๑ รากชาตอง ๑ รากมะตูม ๑ รากเปราะแพ็ด ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ลูกจันทน์ ๑ กฤษณา ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระลำพัก ๑ เจตพังคี ๑ พิษนาศณ ๑ พาดเอน ๑ ฝนแทกลงแก้ไข้รากสาธแลกินหาย ฯ

ยาแก้ไข้รากสาธแลอีดำอีแดงก็ดี เอามังกรยู ๑ กระเช้าแดง ๑ เถามวก ๑ ขี้ก่าทั้ง ๒ ตุมกาทั้ง ๒ สัตตคุณ ๑ รากคอย ๑ นมเมวน้อย ๑ ตับเต่าน้อย ๑ รากโกให้ ๑ รากขมิ้น ๑ หนามดาวัว ๑ รากกระจาย ๑ สุรามริศ ๑ ฝนด้วยน้ำข้าวข้าวกิน ต่างน้ำ ถ้าว่าร้อนนักเอาพญา ๑ รากกระจับ ๑ รากตานน้ำ ๑ แทรกข้าวฝนให้กิน ถ้ามีฟิงจะกลับให้เย็น เอายาเสมอภาคนั้น ฝนด้วยน้ำก็ได้ เหล้าก็ได้ น้ำข้าวข้าวก็ได้ แก้วร้อนแก้ไข้ตามกำลังไข้ ๔ จำพวคนั้นแล ฯ

ยาแก้ไข้รากสาธให้พิษ เอามะขามทั้งรากทั้งใบทั้งกิ่งขี้ไปตะวันตก เอารากทองหลางน้ำข้างตะวันตก ฝนด้วยน้ำข้าว ข้าวกินหาย ฯ

^{๑๔} กาฬสังคลี ชื่อโรคชนิดหนึ่ง อาการของโรคเกิดที่น้ำดีพิการ ทำให้นัยน์ตาเหลือง อุจจาระ ปัสสาวะเหลือง ทำให้มีอาการไข้ ภายในกายร้อน ทูรณ ทูราย หายใจหอบและกระหาย เป็นต้น.

^{๑๕} ใช้รากสาธ (ใช้รากสาธ) ชื่อโรคชนิดหนึ่ง อาการของโรคมีหลายชนิด พิษของโรคทำให้ตัวร้อน มือเท้าเย็น ลิ้นกระด้างแข็ง ไอ อาเจียน มี เม็ดผุดขึ้นเต็มตัว เป็นหัวขาวเหมือนทราย เม็ดที่ผุดขึ้นตามตัวมีหลายสี หลายขนาดตามชนิดของไข้ เช่น สีดำเรียกว่า ใช้รากสาธปานดำ สีเขียว เรียกว่าใช้รากสาธปานเขียว เป็นต้น.

ยาแก้ออกดำออกแดง เอาเปลือกอ้อยช้าง ๑ รากย่านาง ๑ รากลุ่มพุก ๑ รากฝ้ายเทศ ๑ ไพล ๑ ฝนด้วยน้ำกินบ้าง
ชโลมบ้าง แล้วเอายาแช่น้ำอาบเอาเปลือกอ้อยช้าง ๑ ปูเจ้ารากหลวงแช่น้ำอาบประกายแก้ออกดำแลฯ เพลิง ฯ

ยาแก้ออกแดง เอาขี้เถ้าแม่ควาย ๑ แช่น้ำกินเอามา ถ้ามีฟางเอาผักโหม ๑ ข้าวคราม ๑ แช่น้ำให้กินแลอาบหาย ฯ

ถ้าผู้ใดๆ เป็นประกายเพลิงมันให้ผุดแดงจุดตั้งน้ำฝางจันทน์อันจางก็ดี แลมันให้ผุดเป็นวงแดงขึ้นมาก็ดี แลแนวขึ้นจุด
ตั้งเอาไม้พาดก็ดี ต้มยานี้กินเอารากมะเดื่อชุมพร ๑ รากส้มกุ้ง ๑ หัวคล้า ๑ ข้าตาแดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากพุด ๑ รากกะทุม
ดีหมู ๑ หอมแดง ๑ ยาข้าวเย็น ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาหลงไข้เหนือ

ถ้าจะใคร่รู้จักว่าเป็นพิษไข้อันใด ยาหลงไข้ก็ให้ต้มยานี้กินจนสุดธาตุ ถ้าใช้สันนิบาตมันฝรั่ง เอารากมะไฟ ๑ หัวคล้า ๑
รากคาคลอง ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ฯ

ยาหลงไข้เหนือ เอาใส่ขุมนละมุดก็ได้ ซากก็ได้ ฝนด้วยน้ำกิน ถ้าจะเอาใบชะกะก็ได้ตำแล้วตั้งไว้ใสแล้วกิน ถ้ารากออกมา
ให้ดูเถิดเป็นประจักษ์ว่ารากสาดแลอีดำอืดแดงแลฯ กินยาแปรก่อน เอาใบเต้ายายม่อม ๑ รากคนทา ๑ รากน้ำนอง ๑ ราก
มะเดื่อชุมพร ๑ รากย่านาง ๑ ต้มกินแก้ไข้ทั้งปวงแลฯ

ยาแปรออกดำออกแดง

ยาแปรออกดำออกแดง เอาใบย่านาง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บดลายน้ำขาวข้าวกินขับออกชโลมภายนอก เอาใบย่านางตำ
ชโลมด้วยน้ำขาวข้าวแล ฯ

ยาแก้พิษ

ยาขับแก้พิษ เอาออนุม ๑ รากมะตูม ๑ รากปลาไหลเผือก ๑ ฝนด้วยน้ำขาวข้าวกินขับแล ฯ

แก้พิษขึ้นให้ร้อนก็ดีสะท้านก็ดี เอากระดูกงูเหลือม ๑ กระดุกนกยูง ๑ นอแรด ๑ เขี้ยวแรด ๑ เขี้ยวเสือ ๑ เนระพูสี
๑ ลูกกระต๊อควาย ๑ ฝนด้วยเหล้าทำแท่ง เมื่อจะกินเอาขี้สยองเดือนแช่เหล้าไว้ แล้วรินเอาแต่น้ำใส่ลายยากินแก้พิษ ถ้าภาพจับ
เอาหัวใจก็ดี ผิดผีในท้องก็ดี ออกฝีแล้วกินผิดสำแลงก็ดี เป็นลมจุกเสียดขึ้นไปก็ตีกินเถิดหายแล้วเป็นอันมาก ฯ

ยาแก้พิษ เอานอแรด ๑ เขี้ยวแรด ๑ เขี้ยวเสือ ๑ งาช้าง ๑ เขากวาง ๑ ชูคะ ๑ เขามวก ๑ ตับเต่าทั้ง ๒ รากช้างน้าว
๑ มหาภาพ ๑ ฝนด้วยน้ำขาวข้าวก็ได้ น้ำใบยางวงช้างก็ได้กินแก้พิษ ฯ

แก้พิษไข้ทั้งปวง เอาดอกบุนนาค ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกสารภี ๑ ผักหนอก ๑ เสี่ยงพรว้านางแอ ๑ ผักโหมหิน ๑
ผักห่มหัด ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ บดด้วยน้ำกิน ฯ

แก้พิษอีดำอืดแดงเอายา ลูกเคล่า ๑ ใบระงับ ๑ ผักคราด ๑ ผักเป็ด ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ใบย่านาง ๑ ตรีชะตุก ๑ ชูคะ ๑
ตะค่าน ๑ กระเทียม ๑ ขี้กาแดง ๑ บดด้วยน้ำกินแล ฯ

แก้พิษเอายาลูกเคล่า ๑ สะค่าน ๑ ขี้กาแดง ๑ บดกินด้วยน้ำแก้พิษไข้เหนือทั้งปวงแลฯ แก้พิษเอารากปูเจ้ารากขาว
๑ ย่านาง ๑ รากสะอม ๑ รากกรอบแกรบ ๑ บดทำแท่งลายเหล้ากิน ฯ

ถ้ามีฟางเอายาแก้พิษนี้ให้กิน เอาตรีชะตุก ๑ ผักคราด ๑ ใบระงับ ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ใบมะตูม ๑ ใบย่านาง ๑ ใบคาน ๑
ยาลูกเคล่า ๑ บดลายน้ำกินแก้พิษมันสะท้านแล ฯ

แก้รากสาดพิษมันให้ดีขึ้น เอาเปลือกมะตูม ๑ รากปูรา ๑ เชือกเถาเมว ๑ รากสีหะ ๑ ฝนด้วยน้ำกินแลฯ ยาชื่อ สมุทรจระ

ถ้ามันเป็นดอกออกมาเอา เทพทา ๑ สน ๑ จันทน์ ๑ มะตูม ๑ บดลายนํ้าทาหายดอกแล ฯ

ยาสมุทรจระ

ถ้าแพทย์ผู้ใดจะประกอบยาชื่อ สมุทรจระ นี้ แก้ใช้รากสาดแลฝี ๓ จำพวก ฝีดาษกัฏี ฝีดวงเดียวกัฏี แลฝี ๓ จำพวกนี้ มันย้อมให้โทษ มันกลุ้มเอาหัวใจจึงเอาสมุทรจระนี้แก้ เอารากดิน ๑ บัวได้ปราสาท ๑ ใบลาน ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เทียนดำ ๑ ทองคำเปลว ๑ บดแห้งไว้ทาฝีดวงลายเหล้ากิน ถ้ามีฟิงแทรกฝีน ถ้าฝีภาพแลฝีดาษลายนํ้าซิงข้าชาลี กิน ถ้ามีฟิงแทรกฝีน ถ้าฝีในท้องละลายนํ้าขาวข้าวกิน ถ้ามีฟิงแทรกการบูรกินแล ฯ

ถ้าฝี ๗ จำพวกนี้ย้อมให้เกิด อย่าได้ไว้ให้จมนเลย ฯ

ถ้า(มี)ฟิงเอาปุเจ้า ๑ พุงแก ๑ สังกรณี ๑ กาบมะพร้าว ๑ จันทน์ทั้ง ๒ เนระพูสี ๑ เบญจानी ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ บด ถ้ามีฟิงแทรกดึง ถ้าฝีดาษลายนํ้าซิงข้ากิน ถ้ามีฟิงแทรกดึงยาตำลงกิน ถ้ามันผุดขึ้นภายนอก เอาเมือกภาพ ๑ หวายตะค้า ๑ หวายตะมอย ๑ ผาง ๑ หอมแดง ๑ หน่อไม้ไผ่ ๑ กระเบือ ๑ บดลายนํ้าทาตั้นมันไว้ ถ้าแลฝีมันยังมีแตกให้เสียมฝางชุบน้ำยา สอยเสียเถิดหายแล ฯ

ถ้ามันขึ้นภายในให้ทุรนทุราย เอารากมะเขือขึ้น ๑ รากมะแว้งต้น ๑ รากมะกอก ๑ ฝนด้วยน้ำให้กิน ถ้ามีฟิงเอา เปลือกดินเป็ด ต้มเอานํ้ากิน ถ้ามันลงไปเอาทอง เอาเปลือกทองหลางใบมนเผาแช่นํ้ากินแทรกดึงแล ฯ

ต้มกินแปรไซ้ เอาเถาย่านาง ๑ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากมะเขือขึ้น ๑ หญ้ารงกา ๑ หัวหญ้าชันกาษ ๑ ผักหวาน ๑ พุมเรียงทั้ง ๒ จันทน์ขาว ๑ ต้มกินภายใน ฯ

ยาแก้ระส่ำระสายแลคลั่ง

แก้ระส่ำระสายแลคลั่ง เอาแก่นทองหลางใบมน ๓๓ ก้าน จึงเอาดอกมัดเป็น ๓ แห่ง แล้วกลั่นใจเส้นหัวเส้นท้ายเสีย แล้วตัดออกเป็น ๓ ท่อน ต้มแต่พอสุก แล้วรินนํ้าออกแทรกชันขจรกิน ฯ

แก้คลั่งเอาใบฝ้ายเทศบดแล้วจึงเอากาบกล้วยตีบลงไฟ บิดเอานํ้าลายยากิน ฯ

แก้คลั่ง เอาฝาง ๑ รากเสนียด ๑ รากข่า ๑ ต้มกิน ฯ

แก้คลั่ง เอาไม้ขนุน ๑ ใบตำลึง ๑ บดลายนํ้าขาวข้าวกินหายแล ฯ

แก้คลั่ง เอาทองหลางใบมนคั่วให้เกรียม ลายนํ้ากิน ถ้ามีฟิงเอารากกล้วยตีบแช่นํ้ากิน ฯ

แก้คลั่ง เอาเขายอดแดง ๑ มะกล่ำเครือ ๑ เบี้ยผู้เฒ่า ๑ ฝนด้วยนํ้ากิน ฯ

แก้คลั่ง เอารากย่านาง ๑ หัวคล้า ๑ เอากระแจะเคย^{๑๖} แหย่ที่ฝนนํ้ากิน ฯ

^{๑๖} กระแจะ - เครื่องบังแดดฝน โดยนำใบเคยหรือใบจากเป็นต้นมาเย็บเป็นแผง ทำจากใบเคยเรียก กระแจะเคย.

ถ้ายังคลั่งอยู่ เอาหัวคน ๑ ใบมะเดื่อ ๑ ยาไทร ๑ ใบทรงบาดาล ๑ ใบเสนียด ๑ หัวแห้วหมู ๑ ข่า ๑ สะอึก ๑ ปลวก
ขึ้นไม้สัก ๑ ตำให้แหลกแช่เอาน้ำแล้วฝนจันทน์ลงอุ่นไฟขึ้น เอาลูกผักชีห่อผ้าแช่น้ำ เอายานี้ให้กินหายแก้คลั่ง เอาข่าตาแดง
๑ ผักส้มป่อย ๑ ตะไคร้ทั้ง ๒ รากพุทรา ๑ ต้มกินแก้คลั่ง ฯ

แก้คลั่ง เอาใบพลูแก้ ๑ หอมแดง ๑ ต้มกินแก้คลั่ง ฯ

ยาแก้ปากมียอก คางแข็ง สลบ

แก้ปากมียอก เอาเปลือกทองหลางใบมน ๑ ลูกมะกอกเผาให้ไหม้ บดละลายน้ำขาวข้าว ทั้งกินทั้งชโลมแล ฯ

แก้ปากมียอก เอายารากดำ ๑ หนามพรม ๑ พญายา ๑ พิงแก ๑ ฝนด้วยเหล้ากรอกเข้าไป แก้ปากมียอก แก้เสลด
เป็นหนักเท่าใดๆ ก็กรอกเข้าไปเกิดให้ตั้งขวัญข้าว ๒ บาท ๒ สลึง แล ฯ

แก้ปากมียอก เอามะตูม ๑ รากคน ๑ รากตาล ๑ รากสะเดา ๑ รากสีหะทัง ๒ ฝนด้วยเหล้ากรอกเข้าไป เมื่อฟันขบ
ลิ้นอยู่นั้นแล ฯ

แก้ปากมียอกฟันชิดอยู่ เอาเขากวาง ๑ งาช้าง ๑ นอแรด ๑ เขาแพะ ๑ เขาวัว ๑ เขาทราย ๑ โหระเดียดไก่ ๑ เขี้ยว
เสือ ๑ เขี้ยวหมี่ ๑ เขี้ยวหมู ๑ เขี้ยวตะเข้ ๑ จันทน์แดง ๑ ฝนด้วยเหล้า กรอกเข้าไปเมื่อปากมียอก แก้เสลดแลแก้สะอึกก็ได้
แม่นเป็นเท่าใดๆ เร่งกรอกเข้าไปเกิด ตั้งขวัญข้าว ๑ บาท ๑ สลึง จึงประสิทธิแล ฯ

แก้คางแข็งแก้สลบเอา รากอ้อยแดง ๑ กล้วยรากขาว ๑ หัวคน ๑ พิศนาศน์ ๑ ผัวไม้สีสุก ๑ ใบผักเขียว ๑ ชะเอม ๑
ติงู ๑ ติตะเข้ ๑ ตีงัวเป็นกระสายทาคาง ถ้าสลบ ประชุมด พิมเสน กินก็ได้ ทาแก้คางแข็ง แก้สลบ ยานี้ชื่อ มหาดำ ได้ชื่อ ฯ

แก้สลบเอาเปลือกมะตูม ๑ ยอดน้ำเต้าขม ๑ ยอดผักไผ่ ๑ ใบย่านาง ๑ ตำเอาน้ำกินแก้สลบ ฯ

แก้สลบ เอารากขบา ๑ รากมะนาว ๑ รากคากรอง ๑ ฝนด้วยน้ำกิน ฯ แก้พิษมันสลบลงเอาทองเป็นแข็งขึ้นภายใน
เอารากขันทรง ๑ รากย่านาง ๑ รากครอบ ๑ โคนไม้รวก ๑ บอระเพ็ด ๑ ฝนด้วยน้ำกินแก้พิษแล ฯ

แก้พิษสลบลงท้อง เอาดอกบุนนาค ๑ เกสรบัวหลวง ๑ เกสรสารภี ๑ ผักแว่น ๑ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ เสียงพรวง
แฉ ๑ ผักโหมทั้ง ๒ เอาเท่ากันบดแท่งลายน้ำจันทน์ น้ำดอกไม้มักได้ ให้กินแก้พิษภายใน แก้ลงท้องก็ได้กินหาย ฯ

ยาแก้พิษสำแลง แก้ลง

ยากินแก้พิษสำแลงสารพัดได้ทั้งปวง เอาจันทน์ทั้ง ๒ ใบมะเฟือง ๑ ใบมะยม ๑ กล้วยาพรก ๑ กล้วยาปากควาย ๑ ใบ
พิมเสนตะนาว ๑ เปราะหอม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รำหัดชโลมด้วยน้ำจันทน์ น้ำดอกไม้มักได้ ให้กินแก้พิษภายในก็ได้ ลายน้ำขาวข้าวก็ได้ ฯ

แก้พิษสำแลงให้ลงแลลูกตกเลือด เอารากมะนาวด้วยน้ำเกลือกินหาย ฯ

แก้พิษสำแลงใช้สันนิบาตได้ทั้งปวง เอาผักขง ๑ ผักอีไร ๑ กล้วยาปากควาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ต้มกิน ฯ

แก้พิษสลบ เอาโพล ๑ ใบย่านาง ๑ จันทน์ขาว ๑ ฝนด้วยน้ำกิน ถ้าแก้ฝีดาษลายสุรากิน ฯ

ถ้าออกแดงลงท้อง เอาหัวมันเทศ ๑ ทองหลางใบมนเผาละลายน้ำขาวข้าวกินหาย ฯ

ถ้าลงท้อง เอารากมะแห่นทั้ง ๒ รากสีหะทัง ๑ รากมะขานคั่ว ๑ ฝนด้วยน้ำกินหาย ฯ

ถ้างท้อง เอารากมะเฒ่าควาย ๑ รากผีเสื้อหลวง ๑ เปลือกมหากลาย ๑ ฝนด้วยน้ำ แทรกสุรากิน ๑

แก้ท้อง เอาเปลือกเบญจหอย ๑ เปลือกมะตูม ๑ เปลือกพุทรา ๑ ฝนด้วยน้ำกิน ๑

ถ้ำรากสาตให้ลงท้อง เอาครึ่งซัง ๑ ลูกกล้วยดิบ ๑ เบญจกานี ๑ ฝนด้วยน้ำ แทรกตังกิน ๑

แก้ท้อง เอาเปลือกมะเกลือเลือด ๑ เปลือกอินทนิล ๑ รากมูกน้อย ๑ ฝนด้วยน้ำ แทรกสุรากิน ๑

แก้ท้อง เอารากมะกรูด ๑ รากสลอดน้ำ ๑ ก้านสะเดา ๑ ต้มกิน ๑

แก้ท้อง เอาหัวคัล ๑ รากท้ายยม่อม ๑ ถาย่านาง ๑ รากตะไคร่น้ำ ๑ รากคนทา ๑ จันทน์แดง ๑ หอมแดง ๑ เกสร
บุณฑุก ๑ ฝนด้วยน้ำ แทรกตังกิน เกสรสารภี ๑ ต้มกินแก้ตมูกตกลือดด้วย ๑

แก้ท้องเอาลูกเบญจกานี ๑ สน ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ผาง ๑ ลูกตะบูน ๑ เปลือกมังคุด ๑ บดลายน้ำใบชากิน ถ้ามึนพังลายน้ำ
เปลือกกริดกินแก้พิษเป็นฟองหาย ๑

แก้พิษตมูกตกลือดเป็นริดสีดวงก็ดี เอาบุกแห้ง ๑ พริก ๑ บดลายน้ำอ้อยแดงกินแล ๑

ยาแก้ไข้ดำอืดง ไข้ประภายดาษ ไข้ประภายเพลิง

ถ้าไข้ดำอืดง ประภายดาษ^{๑๗} ประภายเพลิง^{๑๘} เด็กก็ดี ผู้ใหญ่ก็ดี ลางที่ลงท้องแล้วจึงไข้ ลางที่ไข้กลายแล้วจึงลง
ท้องนั้นรักษายากนัก ให้บิดตกลือดตมูก ให้ยาต้มยากิน เอาใบกะเพรา ๑ ใบผักคราด ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ต้ม ๓ เอา ๑
กินเถิด ได้เชื้อแล้ว^{๑๙} ๑

ยาแก้บิด

ต้มกินแก้บิด ตมูก ตกลือด เอาเบญจกุล ๑ พริก ๑ มะตูม ๑ รากขี้ดมอน ๑ กกรังกา ๑ รากบัวหลวง ๑ ต้นเนียม ๑
ต้ม ๓ เอา ๑ กินแล ๑ ไม่หายตายแล ๑

แก้บิด ให้ถากเอาเปลือกแคแดง ๑ ยืนถากเอาแต่เพียงสะดือ สองสิ่งนี้ตำเอาน้ำถ้วย ๑ น้ำมะนาวถ้วย ๑ น้ำเคียวถ้วย ๑
น้ำทั้งนี้ประสมกันเข้าแล้วเอากระเทียมสุกใส่ชามหมากิน ๓ เพลา ๔ เพลา หาย ๑

ยาแก้ตกลือด รากเลือด

ยาแก้ตกลือด เอาขมิ้นอ้อย ๑ ใบผักไถ่ ๑ ซิงข้าวาลี ๑ ต้มกิน ๑

แก้ตกลือด เอาใบเสนียด ๑ มะตูมอ่อน ๑ ไพล ๑ เทียนดำ ๑ ประทุพริกกิน ๑

แก้ตกลือดแลรากเลือด เอาหัวคัล ๑ ใบโสก ๑ รากมะรุม ๑ รากมะเดื่อ ๑ ใบตะโก ๑ ต้มกินหายแล ๑

^{๑๗} ไข้ประภายดาษ ชื่อโรคไข้กาฬชนิดหนึ่ง พิษของโรคทำให้มีเม็ดผดขึ้นเต็มตัว มีอาการตัวร้อน ปวดตามเนื้อตัว กระตุก ศีรษะ ลั่นกระด้างคางแข็ง
เป็นต้น.

^{๑๘} ไข้ประภายเพลิง ชื่อโรคไข้กาฬชนิดหนึ่ง พิษและอาการของโรคเหมือนกับไข้ประภายดาษแต่รุนแรงมากกว่า เม็ดที่ผดขึ้นตามผิวหนังมีขนาดใหญ่
กว่า กับมีขนาดต่างๆ ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ตัวร้อนจัดมากคุดเปลวเพลิง เป็นต้น.

^{๑๙} ได้เชื้อ ในที่นี้หมายถึง ยาขนานนี้เคยรักษาโรคชางหายมาแล้ว เป็นที่เชื่อถือได้.

ลงท้อง เลือดตกก็ดี เอาเขากวาง ๑ โคนไม้ไผ่ ๑ ฝนด้วยสุรากินหาย ๑

แก้เลือดตกทวารทั้ง ๔ เอาดำ ๑ ฝอยทอง ๑ รากผักคราด ๑ ต้มกิน ๑

ถ้ามีฟิง เอารากเจตภังคี ๑ เลือดแรด ๑ รากคอย ๑ รากส้มกุ้ง ๑ เปลือกไม้สัก ๑ ใบถั่วแระ ใบไม้รวก ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ เมื่อจะกินปรุงรสหัวหมูลงกิน ๑

ถ้ามีฟิง เอาเปลือกคอย ๑ หีบลม ๑ ตุมกาแดง ๑ ยาไทร ๑ กะเม็ง ๑ ต้มกินหายแล ๑

แก้เลือดตก เอามะกอกเผือก ฝนด้วยน้ำกิน ๑

ถ้าเลือดนั้นครันเป็นก้อน แทรกแกวदन ถ้ามีฟิงแทรกเสียดแลเทียนดำกิน ๑

แก้เลือด เอารากเสนียด ๑ เปลือกมะตูม ๑ ไพล ๑ เทียนดำต้มกิน ๑

เผือกเผา ๑ พริก ๑ เปลือกมะขาม ๑ เปลือกขี้เหล็ก ๑ ฝิ่น ๑ ดีงู ๑ บดลายน้ําเปลือกมะเดื่อก็ได้ น้ําเปลือกกล้วยดิบ ก็ได้แล ๑

ถ้าเลือดออกที่ไหนปิดที่นั่นแล ๑ กินยาชุมพวงเขาตลอดแลลงเป็นเลือด เอายานี้แก้ เอาหัวคล้า ๑ เปลือกขางน้ํา ๑ เปลือกมะเฟือง ๑ ฝนให้ได้ดี ๑ กินหยุดแล ๑

ยาแก้ไข้

ยาต้มแก้ไข้ เอาใบราชพฤกษ์กำมือ ๑ พริก ๑ สลึง เทียนดำ ๑ บาท รากบัวหลวง ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ๑

ต้มแก้ไข้ให้กลั้วกิด เอาเปลือกไข่เน่า ๑ เปลือกแคแตร์ ๑ เปลือกเพกา ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ๑ กระจดอม ๑ กระจวาน ๑ ข้าวเหนียวกัญญา^{๒๐} ๑ ยาเกร็ดหอยทั้ง ๒ รากมะตูม ๑ บอระเพ็ด ๑ สมอทั้ง ๓ ยาดำ ๑ บาท ต้มเอาน้ําฝักราชพฤกษ์เป็นกระสาย ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ถ้าเป็นเพื่อเลือดแทรกผาง ๑ รากไม้รวก ๑ ก้านสะเดา ๑ ต้มกิน ๑ ยาต้มกินแก้ไข้ เอาใบต่อไล่ กลั่นใจตัดหัวตัดท้าย เอาระงับกำมือ ๑ น้ําอ้อย ๑ ต้มกิน ๑

ต้มกินแก้ไข้ เอาแก่นมะหาด ๑ แก่นประดู่ ๑ รากมะตูม ๑ รากกะทิงม้าป่า ๑ หัวคล้า ๑ จันทน์ทั้ง ๒ สน ๑ สัก ๑ หัวหมู ๑ บอระเพ็ด ๓ องคุลี ต้ม ๓ เอา ๑ ถ้าให้ทุเลาแทรกยาดำ แลตีเกลือกินทุเลาแล ๑ แก้กึ่งกลุ้มอกกลุ้มใจแล ๑

ยาแก้เบาแดง

ยาแก้เบาแดง เอารากก้างปลาทั้ง ๒ ราก(เท้า)ยายม่อม ๑ รากสลอดน้ํา ๑ รากไคร้ น้ํา ๑ หญ้าผูกคล้าย ๑ กานดาน ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ๑

แก้ขัดหนักเบา เอาเบญจราชพฤกษ์ ๑ ทั้ง ๕ ต้มงวด กินรูกหนักเบาสารพัดใช้นั้น ๑

กินแก้เบาแดง เอาใบเสนียด ๑ กำมือ ๑ หัวใบตองปิ้งให้สุก เอาขมิ้นอ้อย ๑ ต้มบิวดอน้ํา เอาเกลือร้ําหัดลงกินหาย ๑

^{๒๐} กัญญา คือข้าวเหนียวดำชนิดหนึ่ง ซึ่งดำสนิททั้งเปลือกนอกและเนื้อใน ข้าวดอกกัญญา คือ ข้าวดอกที่ทำจากข้าวเหนียวกัญญา.

ยาพอกหัวหน่าวแก้เบาขัด เอาผิวไม้ไผ่ปาด ๑ ใบผักชี ๑ บดด้วยน้ำปูนพอกหัวหน่าว ฯ

มันให้จุกเสียด เอาใบปราง ๑ เบี้ยผู้ ๑ ลูกมะกล่ำ ๑ รากมะนาว ๑ ฝนด้วยน้ำขาวข้าวกินแล ฯ

ถ้ามันให้ขัดอก เอารากตุ้มกาแดง ๑ รากบุกหนิง ๑ รากมะตูม ๑ ชูตะ ๑ รากกระเช้าทั้ง ๒ รากพุดดอ ๑ ยาข้าวเย็น ๑ เถาแมว ๑ เนระพูสี ๑ ปลาไหลเผือก ๑ แคฝอย ๑ งาช้าง ๑ เขากวาง ๑ ลูกมะค่าตีควาย ๑ จันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา ๑ กระล่ำพัก ๑ ลูกจันทน์ ๑ เปลือกหอยขม ๑ ฝนด้วยสุรากิน ฯ

ยาแก้แตกอก

แก้แตกอก เอารากงอนหนู ๑ รากผักเค้า ๑ สีหदन้อย ๑ เท้ายายม่อม ๑ รากกระเทียมยอด ๑ ฝนให้กินแก้แตกอก เสียดตัวหาย ฯ

แก้เจ็บท้องนั้นให้แตกอก^{๒๑}ขึ้นไป เอารากหามรอก ๑ รากมะตูม ๑ รากเบญจมาศ ๑ รากคนที่สอ ๑ รากทองแตก ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้แตกอกแล ฯ

แก้ไข้มันให้เจ็บคอ เอาพริก ๑ ชิง ๑ ดีปลี ๑ โพล ๑ กะชาย ๑ รากคัตเค้ามู ๑ (แตกอกแลฯ) เปลือกทองหลางใบมน ๑ บดลายน้ามะนาวกินแล ฯ

ยาขโลมแก้เจ็บตัว เอากระเช้าผิมด ๑ กระดุกงูเหลือม ๑ เขาควยเผือก ๑ ลูกผักชี ๑ ฝนด้วยน้ำดอกไม้งี้ได้ แก้ไอดำ อี(แดง)แล ฯ

ถ้ามันจับให้หลังแข็ง แลให้เอ็นหลังชัก ให้มือตึงอ ปากเบี้ยว เอารากมะกอกฝนให้กินหาย ฯ

จะกล่าวถึงโรคทั้งหลายอันมาแทรกนั้น อันว่าไฟฟ้านั้นให้ขึ้นตัวแลหัวใจแลสะบักแลกันบกมันขึ้นแดงเป็นไฟ ครีบเขียวเท่าฝ่ามือนั้นเรียกว่า ผีแตก ถ้าผีแตกเกิดตายแล ฯ

ยาแก้กาฬ ผีกาฬ

ที่นี่จะบอกยาไว้ ให้แก้ผีกาฬ (ละออง)เปลวไฟฟ้า^{๒๒} ละอองพระบาท^{๒๓} ละอองพระกฤษ ละอองสมุทรก็ดี ยา จำเพาะให้แก้เอาชีโค ๑ ใบพลูแก่ ๑ ใบรักขาว ๑ ดินประสิขขาว ๑ คั่วให้ไหม้บดลายน้าแล กินล้มผีกาฬแล ฯ

กินล่อมผีกาฬ เอาน้ำเตาเขียว ๑ สลัดใด ๑ ฝนสุรากิน ฯ

ต้มกินแก้กาฬภายใน เอายาข้าวเย็นเหนือ ๑ รากระงับ ๑ รากเสียงพรัานางแอ ๑ ต้มกิน ถ้ากระหายน้ำ เอารากบัว ใส่ด้วยกินต่างน้ำแล ฯ

^{๒๑} แดกอก อาการของโรคอย่างหนึ่งเกิดกองลมในร่างกายรวมตัวกันแน่นขึ้นในอก.

^{๒๒} ละอองเปลวไฟฟ้า (ล่องชื่อไฟฟ้า) ชื่อโรคละอองชนิดหนึ่ง เป็นแก๊ส มีอาการลั่นเป็นฝ่ามีเม็ดหรือยอดผุดขึ้นที่ฝ่านั้น สีแดงดังชาดหรือยอด ทัพบิม ทำให้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง ตาค้าง ชักมือกำเท้าอ กัดฟัน ตัวร้อนจัด เป็นอาการต่อเนื่องกับโรคซาง.

^{๒๓} ละอองพระบาท ชื่อโรคละอองชนิดหนึ่ง เป็นแก๊ส อาการของโรคเกิดเป็นฝ้าขึ้นในปากและที่ลิ้นหรือกระพุ้งแก้ม ฝ้านั้นมีสีขาวดังกล้าม มะพร้าวยังไม่ได้ชูด ทำให้มีอาการท้องขึ้นท้องอืดมาก พร้อมกับลงท้อง ถ่ายท้องจนนับไม่ถ้วน อย่างที่เรียกว่า ทั้งขึ้นทั้งลง โรคนี้เกิดกับโรคซางข้าง นอกจากนั้นโรคละอองพระบาทยังมีอาการต่างออกไปอีก เห็นได้จากฝ้าที่ขึ้นตามลิ้น เป็นสีเหลือง เขียว แดง พืชของโรคก็จะต่างกันออกไป.

แก้กาฬภายใน เอาเห็ดกระถินพิมาน ๑ เห็ดตาน ๑ เห็ดมะขาม ๑ ฝนให้กินแล ฯ

แก้กาฬภายใน แก้หลบ เอารากระยอม ๑ รากไคร้เครือ ๑ พืชนาศณ ๑ กฤษณา ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ทำแห้งไว้แก้เย็น ภายในลายน้ำจันทน์ทั้ง ๒ กิน ถ้าระหายน้ำแล ฯ สลบลายน้ำครำกิน ถ้ามีฟ้งลายมูตรกิน ฯ

แก้กาฬกลุ่มจับเอาหัวใจหายใจหอบดังสุนัขหอบแดด เอาหางนกกะลิง ๑ รากมะคำดีควาย ๑ รากย่านาง ๑ ไก่ไข่ ๑ ฝนให้กินแก้ภายในแก้ข้างกลบตี ฯ

แก้กาฬจับหัวใจ^{๒๔} ใช้ทั้งปวงก็ดี เอารากขั้มนอน ๑ รากมะเฟือง ๑ รากสลอดน้ำ ๑ รากสีหะ ๑ รากจิงจ้อ ๑ รากกะทกรก ๑ มะกอกเผือก ๑ รากกล้วยตีบ ๑ รากพิลังกาสา ๑ รากชาตอง ๑ หัวคัล้า ๑ รากผักหนาม ๑ รากตุ้มกา ๑ เครือเขาหนัง ๑ รากเบญจมาศ ๑ น้ำนมราชสีห์ ๑ ฝนด้วยน้ำข้าวข้าวกิน ฯ

แก้กาฬ เอากระปอกเผาไฟให้เกรียม ๑ ชิงหมกไฟให้ร้อน ๑ พริก ๑ กระเทียม ๑ เกลือ ๑ บดเป็นก้อนกินแก้หนาวก็ได้แล ฯ

ถ้ามันให้เสียงแห้งไป เอาน้ำตาลจีน ๑ ชะเอม ๑ สมอฝ้าย ๑ น้ำผัก ๑ น้ำส้มป่อย ๑ กระเทียม ๑ สุก ๑ ประจุลงกินหายแล ฯ

ถ้ามีฟ้ง เอารากมะเดื่อชุมพร ๑ รากระจับ ๑ หวายตะค่า ๑ รากผักหวานบ้าน ๑ ปลาไหลเผือก ๑ พาดเอน ๑ ฝนน้ำมะนาวกิน ถ้าไปมีฟ้ง เอาน้ำมะนาวราหัดกินหาย ฯ กินแก้พิษฝีกาฬ เอากระดูกงูเหลือม ๑ แวนนกยูง ๑ บดแล้วเอาข้าวเสื่อ ๑ ฝนด้วยเหล้ากินแก้สะอึกแล ฯ

กินแก้กาฬ เอาขู่คะ ๑ ผักเค้าตัวผู้ ๑ หัวผักบุงเทศ ๑ ฝนเหล้าก็ได้ น้ำก็ได้ ชโลมฝีร้อนปวดหายแล ฯ

แก้ฝีกาฬ เอาตุตหมู ๑ ระย้อม ๑ หล้ารากดำ ๑ พิศนาษณ ๑ พริก ๑ ฝนด้วยปูนขาว เเผาเหล็กแดงชุบ ๓ ที กรอกบ้าง ชโลมบ้าง ใส่ฝีบ้างหายแล ฯ

ภาคหนึ่ง เอารากไก่ไข่ ๑ รากย่านาง ๑ รากหางนกยูง ๑ ลูกมะคำดีควาย ๑ ฝนน้ำข้าวข้าวชโลมภายนอก ฝนด้วยเหล้ากินภายในแล ฯ

ยาจุดฝีแตก แลฝีกาฬแล้ว เปลวไฟฟ้า ให้ร้อนก็ดี เอายานี้จุด เอารากมะเกลือ ฝนน้ำปูนจุดแล ฯ

อนึ่งเอาใบมะเกลือ ๑ พริก ๗ ชิง ๗ กระเทียม ๗ ตำพอกไว้ได้ชื่อแล้ว ฯ

ยาแก้กาฬ เอารากกระถินพิมาน ๑ ฝนน้ำปูนใสจุดแล ฯ

อนึ่งเอารากนางแย้ม ๑ รากมะกรูด ๑ ฝนน้ำจุดปูนใสจุด ดีค่าไว้ ๑ ชั่งทองหนึ่ง ฯ

อนึ่งเอารากลำโพงกลักฝนน้ำปูนจุด ฯ

^{๒๔} กาฬจับหัวใจ ชื่อโรคชนิดหนึ่ง เป็นอาการของหัวใจผิดปกติ ทำให้เหนื่อยหอบอย่างรุนแรง.

เอาลูกมะคำตีควายฝนน้ำปูนจืด ๑ ถ้ามิพัง เอาปากกาข้างบน ฝนแทรกเข้ากับยา ๒ สิ่ง นั้นฝนน้ำปูนใสจุดตีค่าไว้ ๑ ชั่งหนึ่ง แล

อนึ่งเอาพริก ๑ รากสลอด ๑ เห็ดขี้โค ๑ ข่าตาแดง ๑ บดด้วยเหล้าทำแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าจืด ๑

อนึ่งเอาดินประสิวขาว ๑ ใบผักคราด ๑ บดด้วยน้ำมะนาวจุดกาฬอีด้าสีแดง ๑

ยาสุเมอากุ่มทั้ง ๒ ทองเหลืองทั้ง ๒ มะรุม ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ บดสุเมอแล ๑

ยาสุเมอเอาใบน้ำเต้า ๑ พญาบาท ๑ หนุ่ยปากควาย ๑ ใบย่านาง ๑ หางตะเข้ ๑ บดสุเมอแล ๑

ยาเขียวสรรพคุณ เอาใบส้มซ่า ๑ ใบมะกรูด ๑ ใบมะนาว ๑ ใบทับทิม ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ใบจิงจ้อ ๑ เปลือกสะเดา ๑ เปลือกมะเดื่อ ๑ บดลายเหล้า น้ำส้มชวขาว จุกน้ำขิง ใอน้ำมะนาว ลงน้ำขมิ้นอ้อย งูกัดเอาเหล้าซึกน้ำจันทน์ สลบน้ำท่า ราก น้ำมะลิ พุดมือนอกน้ำมะลิ แปรปากน้ำปลาปากไห จุดกาฬน้ำขี้โค จับน้ำมะกรูด ขมิ้นออกน้ำมะขามเปียก เยี่ยวมือนอกน้ำแดงกวา ๑ สิ้นฉบับเท่านั้นแล ๑

ยาเขียวเบญจันท์แก้ซางทั้งปวง

ยาเขียวเบญจันท์แก้ซางทั้งปวง เอาผักกะโอม ๑ ตำลึง ทองพันชั่ง ๓ บาท ใบพิมเสน ๓ บาท ใบฝ้ายแดง ๓ บาท หนุ่ยไต้ใบ ๔ ตำลึง ทำแท่งไว้ แก้งน้ำเปลือกแค แก้งเลือดน้ำกุ่มทั้ง ๒ แก้งไส้สาริบาด น้ำจันทน์ แก้งอิด้า อีแดง น้ำชาขาวทั้ง กินทั้งพ่น แก้งขัดเบา น้ำไพลก็ได้ น้ำแดงกวาก็ได้ แก้งบิदनน้ำมะนาว แก้งซางสุราเกลือกกวาดหายสิ้นแล ๑ วิเศษนักอย่าสงสัยเลย ๑

โรคนิทาน

๑ **สิทธิการิย** ๑ อันว่าแพทย์ผู้ใดแล อันมิได้เรียนซึ่งโรคนิทาน^{๒๕} อันว่าแพทย์ผู้ใดได้เป็นอัน^{๒๖} ถ้าและยาแก่คน ผู้ใดนั้นเสมอนดั่งให้กินยาพิษเสมอกัน เอาไฟเผาเสมอนดั่งเอาหอกเข้าแทงมา

อันว่าแพทย์ผู้ใดแล ได้เรียนซึ่งคัมภีร์โรคนิทานนี้ อันว่าแพทย์ผู้ใดนั้นให้ยา^{๒๖} แก่คนไข้ นั้น เสมอนดั่งให้กินน้ำอำมฤต นิพพานแล

อันว่าปฐวีธาตุ แลวายุธาตุแลเตโชธาตุ แลธาตุทั้ง ๔ นี้ อันว่าอาจารย์พึงรู้ด้วยประการดังนี้ แลเมื่อแรกเอาปฏิสนธิ(ธ) **สตะ** อันว่าสัตว์ทั้งหลาย **ชาเต** เมื่อเกิดเอาปฏิสนธิธือเอาแล้ว **ทสฺสมาเส** ก็ถ้วน ๑๐ เดือน **อตกฺกนเต** ล่วงไปแล้ว **จตฺตฺราธาตุ** ในธาตุทั้ง ๔ กระประพฤติดี **มาสท** อันว่าเดือนทั้งหลายนี้ ปฐวีธาตุ เป็นลักษณะแห่งอาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ เป็นลักษณะแห่ง เตโชธาตุ วาโยธาตุ เป็นลักษณะแห่งวาโยธาตุ แพทย์รู้แห่งจะยาตำรต เอากระเทียม ๑ ใบสวาด ๑ ใบสะเดา ๑ แก่นสน ๑ ทำ เป็นผงลายน้ำร้อนกิน บำบัดสาริบาดแล ๑๐๑

^{๒๕} โรคนิทาน เหตุที่เกิดโรค เป็นชื่อของคัมภีร์ที่ว่าด้วยเหตุและสมุฏฐานของโรค.

^{๒๖} ยา ในที่นี้หมายถึง รักษา

เดือน ๑๑ เดือน ๑ ในเดือนทั้ง ๓ นี้แห่งอาโปธาตุแล ฯ กระให้บังเกิดให้ผอม แล**ความทรดใบเหมือนดังฤทธิ์ดวงคะ**
หะนี้เกิดเพื่อเสลดไหลอยู่เดือดในท้องนั้น ให้**อง**อยู่เป็นลักษณะแห่งอาโปธาตุแล แพทย์จะ(ยา)ตามดู เอาเจตมูลเพลิง ๑
เยาวพานี ๑ ลูกผักชี ๑ เปลือกมูกมัน ๑ ตำเป็นผงกลายน้ำร้อนกิน บำบัดอาโปธาตุแล ฯ๐๑

เดือน ๖ เดือน ๘ เดือน ๑๐ ในเดือนทั้ง ๓ นี้ แห่งเตโชธาตุ แลบังเกิดให้ร้อนอยู่ประดุจดังน้ำต้ม ให้เมื่อยตีนแลเมื่อย
มือ ให้เดือดอยู่ในท้องแลผอมแลแห้งไปเป็นลักษณะแห่งเตโชธาตุ แพทย์จะยาตามดูเถิด เอาติป्ली ๑ พริก ๑ ขิงแห้ง ๑ ว่าน
เปราะ ๑ ตำเป็นผงกลายน้ำร้อนกินบำบัดเตโชธาตุให้โทษแล ฯ

เดือน ๑๒ เดือน ๒ เดือน ๔ ในเดือนทั้ง ๓ นี้ แห่งวาโยธาตุบังเกิดให้ร้อนตื่นมือประดุจดังไฟเผา เมื่อจะลุกขึ้นนั่งให้มืด
หน้ามืดตา เป็นลักษณะแห่งวาโยธาตุแลแพทย์จะยาตามดู เอาพริก ๑ เยาวพานี ๑ ลูกผักชี ๑ เปลือกมูกมัน ๑ ตำเป็นผงกลายนี
ร้อน กินบำบัดวาโยให้โทษแล ฯ๐๑

ปฐวีธาตุสำแดงโทษ

อันว่าปฐวีธาตุสำแดงให้โทษ ๑๒ ประการ อาจารย์สำแดงให้ปวดหัว ให้ชนลุก ให้ผอมเหลือง ให้เจ็บตีนแลมือ ให้
หนังแตก ให้เจ็บในเส้นเอ็น ในสมองกระดูก ให้ริมฟันแห้ง ให้เจ็บในเนื้อ ให้เจ็บในอก ให้ผมน ให้เจ็บในท้องแล ให้โทษดังนี้
เป็นลักษณะแห่งปฐวีธาตุนี้แล ฯ

อาโปธาตุสำแดงโทษ

อันว่าอาโปธาตุสำแดงโทษ ๑๑ ประการ อาจารย์สำแดงว่าไข้เพื่อดีเป็นหนอง ไข้เพื่อเสลดให้ตัวเย็นชนลุก ให้เสีย
ดอก ให้เหื่อออกนัก แลให้น้ำลายนวก ให้เบานัก ให้ได้ความมาก ให้น้ำตัวมากแล โทษดังนี้ เป็นลักษณะแห่งวาโยธาตุแล ฯ๐๑

เตโชธาตุสำแดงโทษ

อันว่าเตโชธาตุนั้นสำแดงโทษ ๑๑ ประการอาจารย์สำแดง นอนแล้วหลับตามิได้ ให้หนักตัว ให้กระหนกระหาย จะ
ใคร่กินเครื่องควา กินอาหารมิได้อยู่ท้อง ให้ตัวเย็นนอนมิหลับ เมื่อกลางคืนให้อังคะนั่งอยู่ในใจ โทษดังนี้เป็นลักษณะแห่ง
เตโชธาตุแล ฯ๐๑

วาโยธาตุสำแดงโทษ

อันว่าวาโยธาตุสำแดงโทษ ๑๑ ประการอาจารย์สำแดง ลมขึ้นเบื่องบน ลมลงหนต่ำ ลมเกิดในท้อง ลมเกิดในน้ำ
ลมเล่นทั่วตัว ลมอันอยู่ทั้งตัว ลมให้หายใจมิใคร่จะออกมา ลมให้ตื่นมือตาย ลมอันกล้านัก ลมอันให้ร้อน ลมอันให้ประดุจดังน้ำ
ในตัว ลมอันบังเกิดภายนอก ลมอันกระทบกัน ให้สะดุ้ง โทษดังนี้ เป็นลักษณะแห่งวาโยธาตุนี้แล ฯ๐๑

เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๗ ทั้ง ๓ เดือนนี้ พยาธิบังเกิด เพื่อกินอาหารนั้นมากอันเหลือ เป็นลักษณะแห่งเตโชธาตุ ให้
โทษจะลุกจะนั่งให้เย็นปวดอยู่ทุกแห่ง ให้ตื่นแลมือหนักเป็นอันยิ่งให้ลงท้อง ให้นอนมิหลับ อาจารย์ก็สำแดงว่าอาโปธาตุนั้นถอย
เอาผักแพวแดง ๑ โกรฐก้านพร้าว ๑ ลูกมูกมัน ๑ ขิงแห้ง ๑ ติป्ली ๑ ลูกมะตูม ๑ ตำเป็นผงกลายน้ำร้อนกิน บำบัดอาโปธาตุถอย
นั้นแล ฯ๐๑

เดือน ๒ เดือน ๓ เดือน ๔ ทั้ง ๓ เดือนนี้ พยาธิบังเกิดเพื่อเหตุนอนนัก มันเกิดเป็นสันนิบาตเป็นลักษณะแห่งปฐวีธาตุ
จะใคร่กินข้าวน้ำแลกินมิได้เลย ฯ๐๑ ย่อมให้เกิดเพื่อเสลด ให้ถูกเสียดขึ้นให้ลงท้องแลแรงนั้นถอยแล เหตุธาตุทั้ง ๔ นี้ก็ย่อม

เป็นปรวน อาจารย์สำแดงว่า ปฐวีธาตุนั้นถอย แลเอากระเทียม ๑ ใบสะเดา ๑ ชี้กาแดง ๑ คนทีสอ ๑ แก่นสน ๑ ตำลายน้ำขิง กิน บำบัดปฐวีธาตุนั้นหายแล ฯ๐

เดือน ๕ เดือน ๖ ชื่อคิมหันตฤดู^{๒๗} ให้บังเกิดกำเดาแลลมเป็นกำลัง อันว่าใครนั้นให้จุกเสียดอก ให้กระหนกระหาย นอนหลับ ให้สะอึก ให้เมื่อยขบตีนมือ กินอาหารมีรส ให้ตาลิบ ให้หน้าประดุจดั่งบ้า เห็นสิ่งอันใดให้ชอบเนื้อพึงใจ ฯ๐

เดือน ๗ เดือน ๘ ให้บังเกิดเสลดแลกำเดาเป็นกำลังให้เจ็บทั่วตัวให้อยู่ในท้องแลอก ภายในหายใจขัดให้เกิดโรคต่างๆ แล ฯ๐

เดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ชื่อสารทฤดู^{๒๘} ให้บังเกิดเสลดแลกำเดา เป็นกำลังให้ทอนกระดูก แลชานานเสมียนอยู่ในจตุราด ให้กระหนกระหาย ให้ลง ฯ๐

เดือน ๑ เดือน ๒ ชื่อ ตฤฤดู^{๒๙} ให้บังเกิดเลือดแลลมเป็นกำลัง ให้บังเกิดน้ำลายแลบังเกิดในทวารทั้ง ๕ แห่งนั้น ก็ปรากฏแต่หลังมา ให้เป็นเลือดแลน้ำเหลืองแลหนอง ฯ๐

เดือน ๓ เดือน ๔ ชื่อสฤฤดู^{๓๐} แล เอาลูกในพิกุล ๑ รากคนทีสอ ๑ รากทนต์ ๑ ต้มกินหายแล ฯ๐

ปฐวีธาตุนั้น ๒๐ อาโปธาตุ ๑๒ เตโชธาตุ ๔ วาโยธาตุ ๖ ฯ๐

อันว่าแพทย์ผู้ใดนั้นประดุจดั่งว่าราชสีห์อันองอาจเป็นหนักหนาแล ฯ๐

อันว่าต้นไม้แลเกิดสถาน ขราชที่ริมถนนหนทาง แลในป่าที่ริมน้ำ แลอันคนตัดเสียข้างขวาก็ดีพึงเว้นเสียแล ฯ๐

เมื่อเช้าให้เอาลูก เมื่อตะวันตกเฉียงเอาดอก เมื่อตะวันตกเฉียงเอากิ่งแลใบ เมื่อตอนเย็นเอาราก ให้ประกอบยาอัน ประเสริฐนักแล ฯ๐

เมื่อเด็กอายุได้ ๑๖ ปี เสลดนั้นมีกำลังแลอายุ ๑๖ ปี ถึงอายุ ๕๐ ปี ก็มีกำลัง แต่อายุ ๔๑ ปี ถึงอายุ ๗๐ ปี ลมมีกำลัง แล ฯ๐

เมื่อเช้าเสลดมีกำลัง เมื่อเที่ยงกำเดามีกำลัง เมื่อเย็นลมมีกำลัง ลักษณะ ๓ ประการนี้แพทย์พึงรู้เถิด ฯ๐

กินเผ็ดแลร้อนเกิดเพื่อลม กินเค็มเกิดเพื่อดี กินจืดแลเค็มก็ดีเพื่อเสลด กินดังนี้เสมียนหนึ่งเอาหอกลงแล ฯ๐ แพทย์ พึงรู้ด้วยประการดังนี้ ฯ๐

แลมันให้พอมแห้ง นอนฝันจำมิได้ ให้น้ำลายไหลออกแล ให้ใจหวนอยู่ เมื่อราตรีให้เจรจามากให้สั่นระทอใจอยู่ เกิด ด้วยเพื่อลมย่อมเปียกเปียกแล ฯ๐

^{๒๗} ฤดูร้อน.

^{๒๘} ฤดูใบไม้ร่วง.

^{๒๙} ฤดูในเดือน ๑-๒ ควรเป็น เหมันตฤดู คือ ฤดูหนาว.

^{๓๐} ฤดูในเดือน ๓-๔ ควรเป็น สิริฤฤดู คือ ฤดูหมอกหรือฤดูน้ำค้าง.

ในเมื่อตัวยังไม่ถึง ถ้าแลผมหงอกไปถึง(ก)บาลกลางอยู่แลเพื่อออกนั้ก แลนอนฝันเห็นไฟจะเกิดเพื่อโรคเบียดเบียน
๑๐๑

ถ้าแลมีใจอันขึ้นอยู่ในเมื่อเสลดแลกำเดามีใจอันมิได้ตั้งอยู่แลมีเอ็นให้เห็นปรากฏแลนอนฝันว่าน้ำพัดไป ชะลอไปด้วย
ลม เกิดเพื่อเสลดแลย้อมเบียดเบียนตัวแล ๑๐๑ แลแพทย์พึงรู้ประการดังนี้แล ๑๐๑

อันว่าปฐวีธาตุ ให้พิกลให้กินยาอันหวาน อันว่าอาโปธาตุนั้นให้พิกลให้กินยาอันเค็ม อันว่าวาโยธาตุให้พิกลให้กินยา
ฝาด อันว่าธาตุอันให้พิกลให้กินยาอันเผ็ด อันว่าอากาศธาตุนั้นให้พิกลให้กินยาอันขม แลรสน้ำเข้าไปในตัวเรานี้แล ๑๐๑

รสน้ำอันฝาดซาบในเนื้อ รสน้ำอันเค็มซาบไปในเอ็น รสน้ำอันหวานซาบไปในไส้ รสน้ำอันส้มซาบไปถึงไส้ รสน้ำนี้แพทย์
นั้นพึงรู้ด้วยเถิด ๑๐๑

อันว่าคนมีลักษณะผู้ใดแลนอนกลางวันอย่าอาบน้ำ ถ้าผู้ไปเมถุนกลางวันแลขี่ไกรธก็พึงละเสียเถิด ๑๐๑

ยาอันเหียนก็พึงอย่าให้กินแล นามชื่อมัทฉิมเป็นอันดับไปถึง ๗ วัน นามชื่อมัทฉิมชวนในเสียสิ้น ๑๑ วัน กล่าวว่าจะ
พ้นความตายแลให้ปลุกเรือนอยู่ให้กลางสระบัว ให้ผู้ใดใครนั้ให้ทาของหอมแลก็ให้กล่าวอันต้อนให้ฟัง อันไขเพื่อต้อนนั้น ให้
กระหนกระหายรดนั้นว่าจะให้หายแล ๑๐๑

ไขเพื่อลม ให้เอากะรอกใส่กระเบื้อง ให้ร้อนประคบด้วยน้ำส้มอมไขเพื่อลมแลดี ไขเพื่อเสลดแลต้อนเกิดในไส้ก็ดี ทัว
สรรพางค์ก็ดี ก็บำบัดเสีย ๑๐๑

เอารากแฝกหอม ๑ จันทน์ขาว ๑ ชิงแห้ง ๑ ชัณทศกร ๑ เกสรบุณฑน ๑ ลูกบัว ๑ บดด้วยน้ำข้าวให้กิน อันให้ร้อน
นั้นก็ดี ให้เย็นนั้นก็ดี ยานี้อาจจะบำบัดไข้เพื่อร้อนหัวใจอันเป็นประการต่างๆ หมูยานี้ประสิทธิแล ๑๐๑

เอากานพลู ๑ พิมเสน ๑ ดีปลี ๑ ชะพลู ๑ กระทำเป็นลูกกลอนแก้ไข้ร้อนยวสานนี้ยาดีแล ๑๐๑

เอาเยาวพานี ๑ ลำพัน ๑ ชิงแห้ง ๑ เบี้ยโงงเผา ๑ ตริกะตุก ๑ ตำเป็นผงนวดแก้ไข้ร้อนยวสานนี้ยาดีแล ๑๐๑

ชะมด ๑ พิมเสน ๑ ขอนดอก ๑ แก่นสน ๑ บดลายน้้ำขิงให้กินแก้ไข้ร้อนยวสานนี้ยาดีแล ๑๐๑

สมุลแว้ง ๑ พุมเรียง ๑ เท้ายายม่อม ๑ หัวหมู ๑ ลำพัน ๑ ต้มกินแก้ไข้ตรีโทษนักแล ๑๐๑

ลำพัน ๑ ชิง ๑ พรหมมิ ๑ ดีปลี ๑ พริก ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้จ้ว ได้ ๗ วัน ไข้ตรีโทษแล ๑๐๑

ถ้าอนึ่ง เอามะขวิดลูก ๑ ชัณทศกร ๑ ข้าวดอก ๑ ลูกเอ็น ๑ น้ำผึ้ง ๑ คูลีการด้วยกัน กินแก้รากลักกินข้าวได้แล ๑๐
๑

ตริกะตุก ๑ กายาน ๑ ทนตี ๑ กรุงขมา ๑ เจตมูลเพลิง ๑ เนรพูสี ๑ มุตรวัวดำ ๑ คูลีการด้วยกัน เคี้ยวขึ้นให้สุกกิน
แก้ลมกนอันก้อนในท้องเป็นริดสีดวงก็หายเถิดเถย ฯ ภาคหนึ่งเอาโกฐหัวบัว ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ โกฐพุง....

จบสมุดไทยแต่เพียงเท่านี้